

Joseph Ratzinger/Benedikt XVI. i povijesno-kritička metoda

Motušić, Josip

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:051933>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-22**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

Sveučilište u Zadru

Teološko-katehetski odjel

Diplomski sveučilišni teološko-katehetski studij (dvopredmetni)

Josip Motušić

**Joseph Ratzinger/Benedikt XVI. i povijesno-kritička
metoda**

Diplomski rad

Zadar, 2019.

Sveučilište u Zadru
Teološko-katehetski odjel
Diplomski sveučilišni teološko-katehetski studij (dvopredmetni)

Joseph Ratzinger/Benedikt XVI. i povijesno-kritička metoda

Diplomski rad

Student/ica:
Josip Motušić

Mentor/ica:
doc. dr. sc. Elvis Ražov

Zadar, 2019.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Josip Motušić**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Joseph Ratzigner/Benedikt XVI. i povijesno-kritička metoda** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 28. ožujka 2019.

SADRŽAJ

UVOD	1
1. ŽIVOT I DJELO JOSEPHA RATZINGERA.....	3
1.1. Djetinjstvo i svećenički poziv	3
1.2. Ratno razdoblje	4
1.3. Nastavak studija	4
1.4. Habilitacijska radnja	5
1.5. Drugi vatikanski sabor.....	6
1.6. Apologetsko razdoblje.....	6
1.7. Članstvo u Međunarodnoj papinskoj komisiji	7
1.8. Papa Benedikt XVI.....	7
2. POVIJESNI RAZVOJ I NAČELA POVIJESNO-KRITIČKE METODE	8
2.1. Povijesni razvoj povijesno-kritičke metode	8
2.2. Načela, primjena i karakter povijesno-kritičke metode	10
3. KATOLIČKA CRKVA, DOKUMENTI I POVIJESNO-KRITIČKA METODA	12
3.1. Katolička Crkva i povijesno-kritička metoda	12
3.1.1. Dvije razine teološke egzezeze	13
3.1.2. Svjetlo Duha Svetog	14
4. RATZINGEROV KRITIČKI OSVRT NA POVIJESNO-KRITIČKU METODU	16
4.1. Ograničenja povijesno-kritičke metode	16
4.1.1. Povijesni prikaz – snaga i ograničenje povijesno-kritičke metode.....	17
4.1.2. Riječ i povijesno-kritička metoda	17
4.1.3. Problem jedinstva Pisma	19
4.2. Kritika povijesno-kritičke metode	20
4.3. Izgradnja povijesno-kritičke metode.....	24
5. CJELOVITOST PISMA, PREDAJA I POVIJESNO-KRITIČKA METODA	25
5.1. Posljedice kršenja načela povijesno-kritičke metode.....	25

5.2. Gerd Lüdemann – osporavanje Ratzingerovog stava.....	26
5.3. „Odgovor“ Josepha Ratzingera na kritiku Gerda Lüdemanna	28
5.4. Kritički stav Ericha Zengera na rad Josepha Ratzingera.....	30
5.5. Ratzingerov „odgovor“ na upućene kritike	31
6. ULOGA MOLITVE U INTERPRETACIJI TEKSTA.....	35
6.1. Isusov odnos s Ocem	35
6.2. Isus umire moleći.....	36
6.3. Molitva preduvjet razumijevanja Isusa	36
6.4. Molitva Isusu uvodi u zajedništvo s njegovom braćom	37
6.5. Isus pravi Bog i pravi čovjek put je k Ocu.....	38
6.6. U molitvi sjedinjeni s voljom Očevom k pravoj slobodi djece Božje.....	38
6.7. Povijesno-kritička metoda kao alat u hermeneutici vjere.....	39
ZAKLJUČAK.....	41
LITERATURA	44
Joseph Ratzinger/Benedikt XVI. i povijesno-kritička metoda.....	47
SAŽETAK.....	47
Joseph Ratzinger/Benedict XVI and historical-critical method	48
SUMMARY	48
ŽIVOTOPIS.....	49

UVOD

Tema rada je kritički stav Josepha Ratzingera o primjeni povijesno-kritičke metode u proučavanju Svetog pisma. U svom teološkom djelovanju Joseph Ratzinger analizirao je na više mjesta¹ povijesno-kritičku metodu i njezin način primjene. On potiče javnu raspravu iznoseći svoja promišljanja i stavove o toj temi. Svoje stavove je argumentirao i objavio u više navrata. Mi ćemo u ovom radu pokušati izložiti njegove argumente s ciljem da ih što jasnije predstavimo. Nadamo se da će ovaj rad ostvariti svoj cilj, a to je doprinos boljem razumijevanju povijesno-kritičke metode i njezine primjene u proučavanju Svetog pisma. U ovom radu koristit ćemo se metodom kompilacije na temelju proučavanja postojeće literature o temi rada, metodom analize i sinteze, deduktivnom i induktivnom metodom.

U prvom poglavlju ukratko ćemo predstaviti život i djelo Josepha Ratzingera, kako bismo se bolje upoznali s autorom i pojedinostima koje su imale utjecaj na njegov teološki rad. Ukazat ćemo na bitne relacije koje je Joseph Ratzinger imao prema temi koju predstavljamo. Joseph Ratzinger je već u svojoj habilitacijskoj radnji otkrio neke važne činjenice. Te činjenice su mu ukazale na nepravilnosti zbog kojih je sam postupak korištenja povijesno kritičke-metode u interpretaciji Svetog pisma trebalo preispitati.

U drugom poglavlju opisujemo kratki povijesni razvoj povijesno-kritičke metode i njezina načela. Kako bi jasnije razumjeli povijesno-kritičku metodu, potrebno je predstaviti njezin povijesni tijek nastanka. Povijesno-kritička metoda je u različitim povijesnim razdobljima bitno utjecala na interpretaciju Svetoga pisma. Bitno je predstaviti i načela metode jer njezina načela određuju njezin način primjene.

U trećem poglavlju obrazložit ćemo službeni crkveni stav koji je Crkva predstavila u svojim dokumentima koji se odnose na interpretaciju Svetog pisma. Važno je predstaviti zaključke tih dokumenata jer oni iskazuju službeni stav Crkve. Za naš rad je važno i to što je Joseph Ratzinger sudjelovao u sastavljanju tih dokumenata. Službeni stav Crkve je orijentir prema kojemu se kvalificiraju metode koje se koriste pri tumačenju Svetog pisma. Katolička Crkva priznala je povijesno-kritičku metodu kao temeljnu metodu u interpretaciji biblijskog teksta.

¹ *Isus iz Nazareta, Riječ Božja: Pismo-tradicija-služba, Verbum Domini – Riječ Gospodnja, Gledati probodenoga, Na putu k Isusu Kristu*, samo su neki od brojnih naslova djela u kojima Ratzinger opisuje problematiku primjene povijesno-kritičke metode u interpretaciji Svetog pisma.

U četvrtom poglavlju predstavljene su glavne točke kritike koju Joseph Ratzinger upućuje u kontekstu primjene i shvaćanja povijesno-kritičke metode. On ukazuje na ograničenja metode i upozorava na štetne posljedice koje su nastale nepoštovanjem tih ograničenja. Isto tako Ratzinger iznosi i dobre strane metode želeći ukazati na njezinu bitnost i snagu koju ona ima pri njezinoj pravilnoj upotrebi. Iznoseći kritiku povijesno-kritičke metode Ratzinger detaljno analizira proces u kojem prosvjetiteljstvo zlorabljuje povijesno-kritičku metodu. Na kraju četvrtog poglavlja prikazat ćemo prijedloge koje Ratzinger nudi u prilog izgradnje povijesno-kritičke metode.

U petom poglavlju predstavljene su neke teološke struje koje su po mišljenju Josepha Ratzingera zlorabile povijesno-kritičku metodu i na taj način pogrešno interpretirale Kristov lik. U nekoliko egzegetskih primjera pokazujemo na koji način Ratzinger razumijeva i interpretira određene odlomke Svetog pisma. Iz tih interpretacija vidljive su nesuglasice s interpretacijama drugih autora koje on navodi i pokazuje kao one koji su zlorabili povijesno-kritičku metodu. Vidljiv je i „odgovor“ na kritiku Gerda Lüdemanna koji smatra da Ratzinger nije objektivan i da njegov stav doprinosi sputavanju znanosti.

Protestantski prigovor Katoličkom Katekizmu i kritiku Ericha Zengera o nemogućnosti znanstvene identifikacije povijesnog Isusa, Ratzinger argumentirano osporava. Na temelju argumenata koje iznosi Ratzinger, objasniti ćemo kako on vidi zlorabu povijesno-kritičke metode i upoznat ćemo se s ponuđenim rješenjima koja nudi.

U šestom poglavlju predstaviti ćemo sedam točaka u kojima Ratzinger objašnjava povezanost molitve s interpretacijom Svetog pisma. Ispravna kristologija je preduvjet razumijevanja Pisma. Kakvu ulogu ima molitva i na koji način je ona povezana s povijesno-kritičkom metodom? Što je ključno u razumijevanju Pisma i na koji način treba upotrebljavati povijesno-kritičku metodu? Odgovore na ta pitanja Ratzinger daje kroz sedam teza koje ćemo predstaviti u šestom poglavlju.

1. ŽIVOT I DJELO JOSEPHA RATZINGERA

Na samom početku, zbog teme kojom ćemo se baviti, važno je predstaviti ukratko život i djelo Josepha Ratzingera. Iz autobiografije koju je Joseph Ratzinger objavio, možemo vidjeti na koji način i u kojim životnim okolnostima se formirao kao osoba u svom privatnom i javnom djelovanju. Ono što nas posebno zanima, su događaji koji su utjecali na Ratzingerov teološki rad, a povezani su s temom našeg istraživanja.

1.1. Djetinjstvo i svećenički poziv

Joseph Ratzinger rođen je na Veliku subotu, 16. travnja 1927. godine u Marktlu na Innu, kao najmlađe dijete peteročlane obitelji.² Kršten je dan poslije, na Uskrs. Znakovitim smatra Ratzinger to što je bio prvi krštenik poliven novom blagoslovljenom vodom. Otac mu je bio policajac,³ zbog čega je bio često raspoređivan na različite dužnosti, pa je tako Josepovo djetinjstvo bilo obilježeno čestim selidbama sve do 1937. godine kada mu je otac u šezdesetoj godini otišao u mirovinu.⁴

Odgajan u kršćanskom duhu⁵ već u ranim godinama duboko proživljava nacistička pozicioniranja, koja su imala tendenciju zarobiti duh naroda kako bi preuzela vlast i provodila svoju ideologiju. Pored svih tih događanja Ratzinger kao dijete doživljava ljepotu liturgijske obnove, koja je na njega ostavila duboki dojam u tom razdoblju.⁶

Nakon očeva odlaska u mirovinu obitelj se preselila u predgrađe Traunsteina, gdje je Joseph upisao klasičnu gimnaziju u kojoj je stekao kvalitetnu naobrazbu, a osobito iz latinskog i grčkog jezika, što mu je u kasnijem djelovanju bilo od velike koristi.⁷ Na Uskrs 1939. ulazi u sjemenište⁸ u kojem je nakon prvotnog nesnalaženja proživio jedno lijepo razdoblje u kojem je stekao iskustvo izlaska iz samog sebe i uspostave zajedništva.⁹

² Usp. BENEDIKT XVI., *Svijetlo svijeta. Papa, Crkva i znakovi vremena. Razgovor s Peterom Seewaldom*, Split, 2010, 221.

³ Usp. Greg WATTS, *Radnik u vinogradu. Portret pape Benedikta XVI.*, Zagreb, 2011., 19.

⁴ Usp. Joseph RATZINGER, *Moj Život. Autobiografija*, Split, 2005., 5.

⁵ Usp. BENEDIKT XVI., *Svijetlo svijeta. Papa, Crkva i znakovi vremena. Razgovor s Peterom Seewaldom*, 30 – 31.

⁶ Usp. Joseph RATZINGER, *Moj Život. Autobiografija*, 6 – 21.

⁷ Usp. BENEDIKT XVI., *Svijetlo svijeta. Papa, Crkva i znakovi vremena. Razgovor s Peterom Seewaldom*, 221.

⁸ Usp. Greg WATTS, *Radnik u vinogradu. Portret pape Benedikta XVI.*, 23.

⁹ Usp. Joseph RATZINGER, *Moj Život. Autobiografija*, 24 – 29.

1.2. Ratno razdoblje

U tijeku krvavog nacističkog pohoda Ratzinger je u sklopu sjemeništa bio premještan na različite dužnosti protuzračne obrane¹⁰ koje su uglavnom bile logističkog karaktera, kako bi imao mogućnost obavljanja svojih dužnosti koje je zahtijevao sjemenišni život.¹¹

Ulaskom u vojničku dob 10. rujna 1944. godine otpušten je iz protuzračne obrane i dobio je poziv u „radnu službu“ gdje je bio izložen pritiscima kako bi se „dragovoljno“ prijavio u jedinice SS-a.¹² Nakon što je očitovao svoj stav da namjerava postati katolički svećenik, bio je ponižavan različitim uvredama i psovka. ¹³ Običaj je bio da se oni koji su u radnoj službi s približavanjem bojišta regrutiraju u vojnu službu, ali u Ratzingerovom slučaju bilo je obrnuto i on je dobio otpust iz radne službe i poslan je kući.¹⁴

1.3. Nastavak studija

Zajedno s bratom prionuo je obnovi Freisinškog sjemeništa.¹⁵ Studij se odvijao u jednom istinskom ljudskom ambijentu, gotovo obiteljskog ozračja, koji je bio prožet zajedničkom glađu za znanjem.¹⁶ Nakon završetka dvogodišnjeg studija filozofije 1947. godine, upravlja molbu biskupu, koji mu odobrava upis studija u Münchenu, na kojem se nadao da će još više prodrijeti u duhovna sučeljavanja tog vremena, jer se planirao u budućnosti posve posvetiti znanstvenoj teologiji.¹⁷

Teologija koju su učili bila je uvelike prožeta jednostranim historijskim načinom razmišljanja, a da je tako uistinu i bilo, Ratzinger u svojoj autobiografiji navodi primjer, kada se prije proglašenja dogme o Marijinu tjelesnom uznesenju na nebo zatražilo mišljenje svih fakulteta na svijetu. Odgovor Münchenskih profesora bio je strogo negativan, i to baš zbog dominacije jednostranosti historijskoga i historicističkog načina mišljenja. Tradiciju se shvaćalo samo kao prenošenje utvrđenih sadržaja i tekstova, a ne kao živ proces kojim Duh Sveti uvodi Crkvu u svu istinu i uči ju shvaćati ono što se prije nije moglo uočiti (usp. Iv 16,

¹⁰ Usp. Greg WATTS, *Radnik u vinogradu. Portret pape Benedikta XVI.*, 24.

¹¹ Usp. Joseph RATZINGER, *Moj Život. Autobiografija*, 33 – 35.

¹² Usp. BENEDIKT XVI., *Svijetlo svijeta. Papa, Crkva i znakovi vremena. Razgovor s Peterom Seewaldom*, 221.

¹³ Usp. Greg WATTS, *Radnik u vinogradu. Portret pape Benedikta XVI.*, 24.

¹⁴ Usp. Joseph RATZINGER, *Moj Život. Autobiografija*, 36 – 37.

¹⁵ Usp. Greg WATTS, *Radnik u vinogradu. Portret pape Benedikta XVI.*, 25.

¹⁶ Usp. BENEDIKT XVI., *Svijetlo svijeta. Papa, Crkva i znakovi vremena. Razgovor s Peterom Seewaldom*, 222.

¹⁷ Usp. Joseph RATZINGER, *Moj Život. Autobiografija*, 44 – 52.

12), a prema čemu kasnije „sjećanje“ (usp. Iv 16, 4) može otkriti ono što se prije nije moglo vidjeti, ali je bilo predano u izvornoj riječi. Ipak stav profesora se očitovao i u jednoj izjavi prof. Sohngena, koji je na pitanje, što ako dogma bude proglašena, rekao da će se, ako dogma bude proglašena, sjetiti da je Crkva mudrija od njega i vjerovat će joj više nego svojoj učenosti. Tako se pristup münchenske teologije pokazao kao kritički, ali i vjernički.¹⁸

Nakon podđakonskog i đakonskog ređenja, na dan sv. Petra i Pavla 1951. godine, Joseph je bio zaređen za svećenika,¹⁹ a 1953. godine postiže naslov doktora teologije na temu „Narod i kuća Božja u Augustinovu nauku o Crkvi“.²⁰

1.4. Habilitacijska radnja

Tema habilitacijske radnje bila je „Objava“. U svjetlu srednjovjekovne Bonaventurine teologije povijesti trebalo je istražiti povezanost pojmova „povijesti spasenja“ i „Objave“ jer je u to vrijeme ta tema bila u središtu pozornosti zbog toga što se Objavu više nije smatralo kao priopćavanje istina razumu već kao povijesno Božje djelovanje u kojem se istina razotkriva postupno. Ratzinger je u svom radu otkrio kako Objava prethodi Pismu i u njemu je zapisana, ali nije jednostavno istovjetna s njime, što znači da je Objava uvijek veća od onoga što je zapisano i da prema tome ne može postojati „samo Pismo“, već da Pismu bitno pripada Crkva kao subjekt koji ga razumijeva, i da je to bitan smisao predaje.²¹

Te spoznaje, koje je zadobio proučavanjem Bonaventurine teologije povijesti, bile su mu jako bitne u saborskoj raspravi o Objavi. Nakon zahtijevanih preinaka od strane fakultetskog vijeća, habilitacijska radnja je bila spremna za izlaganje koje je uspješno završilo. Dana 15. travnja 1959. postaje redovni profesor fundamentalne teologije na Bonnskom sveučilištu.²²

¹⁸ Usp. *Isto*, 64 – 65.

¹⁹ Usp. Greg WATTS, *Radnik u vinogradu. Portret pape Benedikta XVI.*, 29.

²⁰ Usp. Joseph RATZINGER, *Moj Život. Autobiografija*, 67 – 73.

²¹ Usp. Joseph RATZINGER / BENEDIKT XVI., *Dogma i navještaj*, Zagreb, 2011., 21.

²² Usp. Joseph RATZINGER, *Moj Život. Autobiografija*, 76 – 85.

1.5. Drugi vatikanski sabor

Na Drugom vatikanskom saboru sudjeluje kao teološki savjetnik kardinala Fringsa, a već na kraju prvog zasjedanja imenovan je službenim saborskim teologom.²³ Nakon rasprave o liturgiji, koja je protekla u mirnom tonu, uslijedila je žestoka rasprava o dokumentu „Izvori objave“. Povijesno-kritička metoda, koja je već bila zauzela čvrstu poziciju u izlaganju Svetog pisma, nije uzimala u obzir predaju kao poseban izvor povijesne spoznaje uz Pismo. Naime, ta metoda, zbog same svoje naravi, ne trpi ograničavanje od strane autoritativna učiteljstva jer priznaje samo instancu povijesnog argumenta čime se osporava usmena tradicija. Odnos povijesti i duha u strukturi vjere trebali su biti rasvijetljeni, a zbog nerazumijevanja tih odnosa zakomplicirala se i rasprava o dogmi Marijina tjelesnoga uznesenja na nebo. Joseph Ratzinger imao je na saboru u nekoliko navrata priliku razjasniti pojedinosti oko povijesno-kritičke metode, ali kako on tvrdi, recepcija njegovih opservacija od strane sabora tada nije bila na razini koju zahtjeva ovako komplicirana tema.²⁴

1.6. Apologetsko razdoblje

U ljeto 1963. godine preuzima Katedru dogmatike u Münsteru.²⁵ Nakon sabora pokušavao je u nekoliko navrata upozoriti na razlike između prave i pogrešne obnove Crkve, a svoje glavne primjedbe iznio je u svom govoru na bamberskom Katoličkom danu 1966. godine. Iste godine prihvaća novi poziv od strane Tübingenškog fakulteta i preuzima katedru dogmatske teologije. U tom razdoblju Ratzinger se otvoreno suprotstavljao različitim negativnim utjecajima Bultmannove teologije, Heideggerove egzistencijalističke filozofije i s marksizmom, koji je zahvaćao i same temelje teoloških sveučilišta. U takvom ozračju 1967. godine nastala je knjiga „Uvod u kršćanstvo“, kao plod predavanja koja su bila namijenjena studentima svih fakulteta, a prevedena je na 17 jezika.²⁶

²³ Usp. Greg WATTS, *Radnik u vinogradu. Portret pape Benedikta XVI.*, 32.

²⁴ Usp. Joseph RATZINGER, *Moj Život. Autobiografija*, 99 – 103.

²⁵ Usp. BENEDIKT XVI., *Svijetlo svijeta. Papa, Crkva i znakovi vremena. Razgovor s Peterom Seewaldom*, 223.

²⁶ Usp. Joseph RATZINGER, *Moj Život. Autobiografija*, 112 – 115.

1.7. Članstvo u Međunarodnoj papinskoj komisiji

U želji za mirom i pomalo iscrpljen zbog stalnih sukoba, s nakanom da se više posveti svom teološkom radu, Ratzinger prihvaća 1969. godine poziv Regensburškog fakulteta na kojem mu je ponuđena Katedra za dogmatiku.²⁷ Ubrzo nakon toga postaje član Međunarodne papinske teološke komisije koju je ustanovio papa Pavao VI. na zahtjev biskupa i kardinala. Jedan od razloga osnivanja komisije je bio i taj što se stvorio dojam da se razišla teologija koju su zastupali papinski uredi od teologije koja se razvijala u raznim mjesnim crkvama. Sudjeluje i u kreiranju časopisa „Communio“ koji je bio izdavan na šesnaest jezika.²⁸ Od 1970. do 1977. u okolici Bodenskog jezera sudjeluje u radu duhovnog centra u kojem je držao jednotjedne ljetne tečajeve. Napisao je i eshatologiju za dogmatiku profesora Auera koju drži svojim najtemeljitijim djelom.²⁹

1.8. Papa Benedikt XVI.

Ratzinger postaje nadbiskupom Münchena i Freisinga 1977. godine, a za svoje biskupsko geslo odabire riječi iz Treće Ivanove poslanice „Suradnici Istine“.³⁰ Prefekt kongregacije za nauk vjere postaje 1981. godine, a za papu je izabran 2005. godine i odabire ime Benedikt XVI.³¹ Kao papa Benedikt XVI., 2012. godine proglasio je nove crkvene naučitelje: sv. Hildegardu iz Bingena i sv. Ivana Avilskog. Napisao je tri enciklike i preko šezdeset knjiga. Zbog svoje poodmakle dobi i zbog toga što je osjetio da nije više u stanju na odgovarajući način vršiti svoje dužnosti, odlučio se za odlazak s mjesta Petrove stolice, 28. veljače 2013. godine. Kao papa emeritus i dalje je posvećen molitvi i znanstvenom radu, koliko mu to Božja providnost omogućuje.

²⁷ Usp. Greg WATTS, *Radnik u vinogradu. Portret pape Benedikta XVI.*, 38.

²⁸ Usp. BENEDIKT XVI., *Svijetlo svijeta. Papa, Crkva i znakovi vremena. Razgovor s Peterom Seewaldom*, 224.

²⁹ Usp. Joseph RATZINGER, *Moj Život. Autobiografija*, 117 – 128.

³⁰ Usp. *Isto*, 129 – 130.

³¹ Usp. BENEDIKT XVI., *Svijetlo svijeta. Papa, Crkva i znakovi vremena. Razgovor s Peterom Seewaldom*, 227.

2. POVIJESNI RAZVOJ I NAČELA POVIJESNO-KRITIČKE METODE

U ovom poglavlju ne bavimo se detaljnim prikazom povijesno-kritičke metode kao takve, već samo u kontekstu kritičke misli Josepha Ratzingera koji je pozvao na raspravu o načinu primjene povijesno-kritičke metode u tumačenju Svetog pisma. U tom smislu donosimo kratak povijesni pregled razvoja povijesno-kritičke metode i načela njezine primjene.

2.1. Povijesni razvoj povijesno-kritičke metode

Grčki komentatori klasične literature u starini su koristili neke elemente povijesno-kritičke metode, nakon njih Origen, Augustin i Jeronim tijekom patrističkog perioda, premda je tada povijesno-kritička metoda bila još nerazvijena u usporedbi s današnjom povijesno-kritičkom metodom. Da bismo bolje razumjeli razvoj povijesno-kritičke metode, potrebno je spomenuti i metodu alegorijskog čitanja u razdoblju crkvenih otaca i srednjovjekovnih pisaca. Alegorijsko čitanje je metaforičko izražavanje u svrhu predstavljanja određene ideje koja se koristi u pripovijedanju.³²

Takav način interpretacije koristili su crkveni oci i srednjovjekovni pisci kako bi biblijsku poruku učinili razumljivom u svom vremenu. Alegorijsko tumačenje bilo je izvrgnuto opasnosti da se pretvori u proizvoljno tumačenje, a nerijetko je tako i bilo, uslijed zanemarivanja povijesno-spasenjske utemeljenosti. Kada se alegorijskom metodom tumači pojedini događaj Starog zavjeta u svjetlu Novog zavjeta, u želji da se pronađe što više aluzija koje upućuju na Krista, dolazi do opasnosti da se pojedini detalj izdvoji iz svog konteksta i da se potpuno dokine veza između biblijskog teksta i konkretne stvarnosti.³³ Pouka koja se na taj način dobije, mada ima svoju duhovnu vrijednost, nema svoju utemeljenost na konkretnom tekstu i na taj način se nameće izvornom tekstu, što nije prihvatljivo.³⁴

Toma Akvinski prepoznao je tu opasnost alegorijske egzegeze i došao je do zaključka da je jedina ispravna argumentacija ona koja svoj izvor ima u doslovnom smislu teksta. Od vremena Tome Akvinskog, literarni smisao, a time i povijesno-kritička metoda, zauzimala je primat u interpretaciji Starog zavjeta. Doslovni smisao bio je temelj valjane argumentacije za

³² Prijelaz preko Crvenog mora bi se alegorijskom metodom rastumačio kao znak Kristove pobjede, što bi se onda ispravno moglo prenijeti i na sakrament krštenja (usp. KKC br. 117.).

³³ Usp. PAPA PIJO XII., *Divino afflante Spiritu*. Enciklika o unapređivanju studija Svetog pisma (30. 9. 1943.), Zagreb, 1968., br. 552.

³⁴ Usp. PAPINSKA BIBLIJSKA KOMISIJA, *Židovski narod i njegova sveta pisma u kršćanskoj Bibliji*, (24. V. 2001.), Zagreb, 2003., br. 20.

Tomu Akvinskog koji alegorijsku interpretaciju nije smatrao pouzdanom. Zbog toga se smanjio broj alegorijskih tumačenja koja nisu bila utemeljena na doslovnom smislu. Egzegeza je poprimila novi smjer, a broj starozavjetnih tekstova iz kojih je izvirala alegorija kojom se tumačilo kršćansku stvarnost, sužena je na ograničeni broj tekstova. Današnji problem je upravo suprotan. Dok se pretjeruje s alegorijskim tumačenjima, želi se u potpunosti zaniijekati patristička egzegeza³⁵ i zbog toga se ulažu naponi kako bi se iznova utemeljilo ispravnu metodu kršćanske interpretacije Starog zavjeta, koja neće biti proizvoljna i koja će uvažavati izvorni smisao.³⁶

Pravi znanstveni temelj povijesno-kritičke metode postavio je Richard Simon u 17. stoljeću. Richard Simon je bio francuski redovnik, oratorijanac, koji je za polazište uzimao starozavjetne spise i analizirajući izvorni hebrejski tekst Pentateuha, došao je do spoznaje da starozavjetne knjige nisu autografi. Ukazivao je na procese predaje koji su u temeljima starozavjetne literature. Bio je napadan i od strane Katoličke Crkve. Sebe je smatrao vjernim Crkvi, a svoj kritički rad na Bibliji kao onaj koji je u službi istine. Simonova teorija je ukazivala na izloženost knjiga Svetog pisma velikim promjenama pri prepisivanju.³⁷ Zbog tih izloženosti gotovo se ništa sigurno ne može utvrditi bez povezivanja Svetog pisma s predajom. To je bio argument koji je pobijao protestantsko načelo da je samo Sveto pismo dovoljno da se dokažu istine vjere. Nakon svega je njegova povijesno-kritička metoda bila prihvaćena i kod protestanata i kod katolika.³⁸

Cijelo 18. stoljeće može se smatrati razvojnim dobom povijesno-kritičke metode. Metodološko istraživanje u 19. stoljeću kretalo se u pravcu razlikovanja različitih izvora pa je tako i nastala hipoteza „dokumenata“³⁹ prema kojoj se htjela objasniti redakcija Petoknjižja i kasnije slično tome i redakcija sinoptičkih Evanđelja.⁴⁰ Do tada povijesno-kritička metoda nije obuhvaćala definiciju književne vrste⁴¹ svakog odlomka i njegovu izvornu životnu

³⁵ Usp. PAPA PIJO XII., *Divino afflante Spiritu*. Enciklika o unapređivanju studija Svetog pisma, br. 554.

³⁶ Usp. PAPINSKA BIBLIJSKA KOMISIJA, *Židovski narod i njegova sveta pisma u kršćanskoj Bibliji*, br. 20.

³⁷ Usp. Marijan Jerko FUČAK, *Crkva pred Biblijom kroz vrijeme*, u: *Bogoslovska smotra*, 61 (1991.) 3 – 4, 186 – 187.

³⁸ Usp. Anto POPOVIĆ, *Torah – Petoknjižje. Uvod u knjige petoknjižja i u pitanja nastanka pentateuha*, Zagreb, 2012., 16.

³⁹ Smatra se da je Petoknjižje nastalo spajanjem četiriju različitih, originalno neovisnih, paralelnih i kompletnih izvora (Jahvistički (J), Elohistički (E), Deuteronomistički (D) i Svećenički (P)). Te izvore je nekoliko urednika naknadno spojilo u sadašnji oblik.

⁴⁰ Usp. Tomislav VUK, *Povijesno-kritička metoda u biblijskoj egzegezi. Razmišljanja o aktualnoj situaciji, posebno s obzirom na Stari zavjet*, u: *Bogoslovska smotra*, 64 (1994.) 1 – 4, 262.

⁴¹ Usp. Stipe JURIČ, *Biblija – Misterij Boga i čovjekova spasenja izražen ljudskim jezikom*, Zagreb, 2008., 214 – 215.

situaciju,⁴² što je naknadno uveo Herman Gunkel.⁴³ Martin Dibelius i Rudolf Bultmann zaslužni su za uvođenje kritičkog istraživanja oblika.⁴⁴ Kritičko istraživanje redakcije⁴⁵ bila je zadnja komponenta koja se pridružila povijesno-kritičkoj metodi.⁴⁶

2.2. Načela, primjena i karakter povijesno-kritičke metode

Načela povijesno-kritičke metode su strogo znanstvenog karaktera. To znači da povijesno-kritička metoda koristi što je moguće objektivnije kriterije kako bi što jasnije razložila biblijski tekst. Ona je analitička metoda i ne pravi razliku između biblijskog i bilo kojeg drugog teksta. Biblijski tekst se promatra i tumači kao izričaj isključivo ljudskog govora. To je povijesna metoda koja se primjenjuje na drevne tekstove i istražuje njihovo značenje s povijesnog aspekta. Ona nastoji razjasniti povijesne procese koji su uzrokovali nastanak biblijskih tekstova i dijakronijske⁴⁷ procese.⁴⁸

Tekstualna kritika teži za pronalazanjem izvora teksta. Ona ima zadatak pronaći biblijski tekst koji je najbliži izvorniku.⁴⁹ Nakon pronalaska najstarijeg izvornika, tekst se podvrgava lingvističkoj i semantičkoj analizi, koje su utemeljene u znanstvenim istraživanjima povijesne filologije. Zatim literarna kritika utvrđuje početak i kraj tekstualnih cjelina i ispituje unutarnju koherentnost teksta, pronalazi kontradikcije, duplikate, otkriva samu strukturu manjih cjelina teksta kako bi pronašla kojim izvorima pripadaju. Slijedi istraživanje književnih rodova, kako bi se utvrdile različite literarne vrste, njihov okoliš nastanka, njihove posebnosti i razvoj.⁵⁰

⁴² Usp. Marijan Jerko FUČAK, Crkva pred Biblijom kroz vrijeme, u: Bogoslovska smotra, 61 (1991.) 3 – 4, 187 – 188.

⁴³ Istraživanje životne situacije pomoglo je u razumijevanju okolnosti koje su imale utjecaj na tekst (npr. liturgijski kontekst, pravni, itd.).

⁴⁴ Bultmann je povezo kritičko istraživanje oblika s biblijskom hermeneutikom nadahnutom egzistencijalističkom filozofijom Martina Heideggera. Zbog toga je kritičko istraživanje oblika bilo često povodom ozbiljne suzdržanosti. Ta metoda je zaslužna jer je uspjela jasnije pokazati kako je nastala novozavjetna tradicija, i poprimila svoj oblik unutar rane Crkve, polazeći od propovijedanja Isusa do navješćaja da je Isus Krist.

⁴⁵ Upotrebom kritičkog istraživanja redakcije došlo se do upotpunjavanja niza različitih stupnjeva povijesno-kritičke metode. Postalo je moguće jasnije shvaćanje nakane pisaca i redaktora teksta. Isto tako postalo je jasnije i shvaćanje poruke koju su oni upućivali svojim prvim naslovnicima, što je bio veliki korak u istraživanju i razumijevanju Biblije.

⁴⁶ Usp. PAPINSKA BIBLIJSKA KOMISIJA, Tumačenje Biblije u crkvi, Biblija i Kristologija, (15. IV. 1993.), Zagreb, 1995., 37 – 39.

⁴⁷ Odvijanje događaja, pojava jednih iza drugih u vremenskom slijedu.

⁴⁸ Usp. PAPINSKA BIBLIJSKA KOMISIJA, Tumačenje Biblije u crkvi. Biblija i Kristologija, 40 – 41.

⁴⁹ Usp. Tomislav VUK, Povijesno-kritička metoda u biblijskoj egzegezi. Razmišljanja o aktualnoj situaciji, posebno s obzirom na Stari zavjet, u: Bogoslovska smotra, 64 (1994.) 1 – 4, 263.

⁵⁰ Usp. PAPA PIJO XII., Divino afflante Spiritu. Enciklika o unapređivanju studija Svetog pisma, br. 558.

Nakon toga istraživanje tradicija pokušava istražiti kojoj tradicijskoj struji pripada određeni tekst kako bi se razumio proces razvoja teksta u određenom tradicijskom kontekstu. Slijedi završno istraživanje redakcije. Istraživanje redakcije se vrši sinkronijskim istraživanjem za razliku od svih prethodnih faza koje su dijakronijskog karaktera. Istraživanje redakcije pokušava razumjeti promjene kojima su tekstovi bili podvrgnuti prije nego su dobili svoju konačnu formu. Konačno, zbog sinkronijskog pristupa tekstu koji se koristi samo u ovoj fazi obrade teksta, objašnjava se sam tekst na temelju odnosa različitih elemenata teksta i u ovoj fazi se uzima u obzir i pragmatična funkcija teksta. Kada se odredi povijesna povezanost teksta s određenim događajima u povijesti ili kad tekst pripada povijesnoj vrsti, tada povijesna kritika zaokružuje literarnu kritiku, na način da utvrđuje povijesno značenje u suvremenom smislu riječi. Ukratko je opisan proces u kojem se pomoću povijesno-kritičke metode, koja je strogo znanstvenog karaktera, osvjetljavaju različite faze razvoja biblijske objave.⁵¹

⁵¹ Usp. PAPINSKA BIBLIJSKA KOMISIJA, Tumačenje Biblije u crkvi. Biblija i Kristologija, 41 – 42.

3. KATOLIČKA CRKVA, DOKUMENTI I POVIJESNO-KRITIČKA METODA

Već smo u pregledu života i djela Josepha Ratzingera spomenuli razvojne periode njegove misli u kojima ukazuje na odnos Objave i Pisma. Objava prethodi Pismu i u njemu je zapisana, ali nije jednostavno istovjetna s njime, što znači da je Objava uvijek veća od onoga što je zapisano i da po tome ne može postojati „samo Pismo“, već Pismu bitno pripada Crkva kao subjekt koji ga razumijeva, i to je bitan smisao predaje. Povijesno-kritička metoda, zbog same svoje naravi, ne trpi ograničavanje od strane autoritativna učiteljstva i naglašava instancu povijesnog argumenta čime osporava usmenu tradiciju. Ovo su neki od zaključaka koje smo već predstavili u opisu Ratzingerova života i djela, a sada je važno ponoviti ih, jer su to ozbiljni argumenti koji upozoravaju na bitnost pravilnog konteksta u kojem se povijesno-kritička metoda koristi. U suprotnom rezultati do kojih će se doći znanstvenom metodom neće biti u skladu s Istinom. Iz tako interpretiranog Pisma nastaju zastranjenja koja nisu u skladu s crkvenim naukom.

U nastavku ćemo izložiti dio crkvenog nauka koji je proglašen u službenim crkvenim dokumentima, a odnosi se na interpretaciju Pisma. Bitno je istaknuti i Ratzingerov doprinos u formiranju stajališta u razdoblju u kojem je već bio na službi vrhovnog poglavara Crkve. Nakon izlaganja dijela crkvenog nauka u kojem je istaknuta važnost povijesno-kritičke metode, izložiti ćemo i njena ograničenja na koje posebno ukazuje Joseph Ratzinger.

3.1. Katolička Crkva i povijesno-kritička metoda

Sveti Jeronim tvrdi da se Sveto pismo može ispravno tumačiti jedino u vjeri Katoličke Crkve. Papinska biblijska komisija potkrepljuje ove Jeronimove tvrdnje u svojoj konstataciji da onaj koji tumači Sveto pismo može to činiti jedino ako ima doživljenu srodnost s onim o čemu govori tekst, a ta srodnost ga neminovno dovodi do Katoličke Crkve⁵² u kojoj riječi Pisma rastu zajedno s onim tko ih čita.⁵³

⁵² Usp. BENEDIKT XVI., *Opća audijencija* (14. studenog 2007.), *Insegnamenti* III., 2 (2007.), 586 – 591. Citirano prema: BENEDIKT XVI., *Verbum Domini – Riječ Gospodnja*, Zagreb, 2011., br. 30.

⁵³ Usp. BENEDIKT XVI., *Verbum Domini – Riječ Gospodnja*, Zagreb, 2011., br. 30.

U postsinodalnoj pobudnici *Riječ Gospodnja*, papa Benedikt XVI. ukazuje na pozitivne strane korištenja povijesno-kritičke metode,⁵⁴ ali i drugih novijih metoda analize teksta pri čemu ukazuje na njihovu neophodnu upotrebu u istraživanju kako bi se što bolje rasvijetlili događaji vezani uz povijest spasenja. Crkva razborito probire zaključke koji su plod upotrebe različitih metoda⁵⁵ i na taj način vrši korekciju metoda ukazujući na neispravne postupke koji dovode do iskrivljavanja istine.⁵⁶ Crkva izbjegava procjep između ljudskog i božanskog, između znanstvenog istraživanja i razmišljanja vjere, između literarnog smisla i duhovnog smisla, i predlaže da nakon što se svi znanstveni postupci privedu svome kraju egzegeti svoju završnu radnju usmjere k otkrivanju značenja biblijskog teksta kao aktualne riječi Božje.⁵⁷

Katolička egzegeza koristi sve znanstvene metode i postupke koje pridonose boljem razumijevanju biblijskog teksta. Posebnost katoličke egzegeze jest njezino svjesno svrstavanje u okrilje žive tradicije i vjernost objavi koju posvjedočuje Biblija. Činjenica koja se iščitava iz biblijskih tekstova je ta da se kasniji biblijski spisi temelje na ranijim. Tako se onaj početni smisao ranijih tekstova razvija i u kasnijim tekstovima te poprima značenje koje je u skladu s razvojem teksta.⁵⁸ Ili ono prvotno značenje ranijih tekstova biva potvrđeno od strane kasnijih tekstova ili kasniji tekst produbljuje značenje prvotnog teksta. Katolička egzegeza smatra Novi zavjet ispunjenjem Starog zavjeta i u kristološkom svjetlu tumači Stari zavjet kojem ne odriče Božje nadahnuće. Pogled na događaje Starog zavjeta dobiva novi smisao iz novozavjetne perspektive.⁵⁹

3.1.1. Dvije razine teološke egzegeze

U početku okupljena kršćanska zajednica nije potpuno razumjela Objavu, ali s vremenom po Duhu Svetom i u svjetlu žive tradicije, razabirala je Bogom nadahnute spise koje je uvrstila u kanon Svetog Pisma. Starozavjetnim spisima u cijelosti nije osporila Božje nadahnuće.⁶⁰

⁵⁴ Usp. BENEDIKT XVI., *Nastup na XIV. Općoj sjednici Sinode* (14. listopada 2008.), *Insegnamenti* IV, 2 (2008), 492. Citirano prema: BENEDIKT XVI., *Verbum Domini – Riječ Gospodnja*, Zagreb, 2011., br. 32.

⁵⁵ Usp. IVAN PAVAO II., Govor u povodu 100. obljetnice enciklike *Providentissimus Deus* i 50. obljetnice enciklike *Divino afflante spiritu* (23. travnja 1993.), AAS 86 (1994.), 232 – 243. Citirano prema: BENEDIKT XVI., *Verbum Domini – Riječ Gospodnja*, Zagreb, 2011., br. 33.

⁵⁶ Usp. DRUGI VATIKANSKI SABOR, Dogmatska konstitucija o Božanskoj Objavi *Dei Verbum*, br. 10. Citirano prema: BENEDIKT XVI., *Verbum Domini – Riječ Gospodnja*, Zagreb, 2011., br. 33.

⁵⁷ Usp. BENEDIKT XVI., *Verbum Domini – Riječ Gospodnja*, br. 30 – 33.

⁵⁸ Usp. Joseph RATZINGER, *U početku stvori Bog. Promišljanja o stvaranju i grijehu*, Split, 2008, 22.

⁵⁹ Usp. PAPINSKA BIBLIJSKA KOMISIJA, Tumačenje Biblije u crkvi. Biblija i Kristologija, 100 – 106.

⁶⁰ Usp. *Isto*, 110 – 111.

Drugi vatikanski sabor u dogmatskoj konstituciji *Dei Verbum* br. 12., iznosi sljedeću tvrdnju: „Budući da je Bog u Svetom pismu po ljudima govorio na ljudski način, tumač Svetoga pisma, kako bi proniknuo ono što nam je Bog htio priopćiti, mora pažljivo istraživati što su hagiografi stvarno kanili reći što se Bogu svidjelo otkriti po njihovim riječima.“ Tri temeljna kriterija za uvažavanje božanske dimenzije Biblije, koja navodi Dogmatska konstitucija su: uvažavanje jedinstva Pisma, analogije vjere i žive predaje cijele Crkve.

Nastupom na XIV. općoj sjednici sinode biskupa, pod nazivom, *Božja Riječ u životu i poslanju Crkve* (14. listopada 2008.), Benedikt XVI. je istaknuo da teološku egzegezu sačinjavaju dvije razine, povijesno-kritička i teološka. Samo u poštovanju ove dvije razine krije se ključ ispravne teološke egzegeze koja je primjerena Svetom pismu. Zanemarivanje bilo koje od ove dvije razine dovodi do razbijanja harmonije između vjere i razuma. Patrističko i srednjovjekovno razdoblje tumačenja Svetog pisma temelji se na vjeri. Toma Akvinski doslovni smisao drži kao onaj smisao iz kojeg proizlaze svi drugi smislovi, mada se razlika između njih nije nužno nalazila, naglasak je bio na vjerskoj biti poruke koja je povezivana s aktualnim vjerničkim iskustvom.⁶¹

3.1.2. Svjetlo Duha Svetog

Da bi se pravilno tumačilo Sveto pismo, Ratzinger tvrdi da je potrebno vodstvo Duha Svetog po kojem se jedino može nadići jednostavna doslovnost teksta i sagledati ga iz perspektive cjeline koja ga nadilazi i daje mu pravi smisao. Samo svetost života u crkvenom zajedništvu, kakav možemo vidjeti kod sv. Pavla, sv. Augustina i mnogih drugih svetaca i crkvenih naučitelja, omogućava ispravno tumačenje Svetog pisma.⁶² Konačna Riječ, Isus Krist, je točka ujedinjenja svih spisa Svetog pisma, a jedinstvo Pisma je ključni kriterij za ispravnu hermeneutiku vjere što je utvrđeno u broju 12. dogmatske konstitucije *Dei Verbum*.⁶³

Iznesimo još i neka zastranjenja vezana uz fundamentalističko razumijevanje procesa nastanka Pisma. Fundamentalističko stajalište smatra da je Duh Sveti diktirao riječ po riječ biblijski tekst piscu u uho i odbacuje povijesni karakter biblijske objave, ljudsko posredovanje i njegove književne rodove, što je potpuno pogrešan način interpretacije. Takvim pristupom se izbjegava objektivno sagledati tijesni odnos božanskog i ljudskog u suodnosu s Bogom i dolazi se do protucrkveng tumačenja. Zato je najbolji odgovor na fundamentalističko

⁶¹ Usp. BENEDIKT XVI., *Verbum Domini – Riječ Gospodnja*, br. 34 – 37.

⁶² Usp. Joseph RATZINGER, *Kršćanstvo i kriza kultura*, Split, 2008, 87 – 89.

⁶³ Usp. BENEDIKT XVI., *Verbum Domini – Riječ Gospodnja*, br. 38 – 39.

zastranjenje, čitanje Biblije u svjetlu priznavanja povijesne vrijednosti biblijske predaje u vjeri Crkve.⁶⁴

⁶⁴ Usp. *Isto*, br. 44.

4. RATZINGEROV KRITIČKI OSVRT NA POVIJESNO-KRITIČKU METODU

Predstaviti ćemo glavne argumente koje Ratzinger iznosi kako bi ukazao na ograničenja povijesno-kritičke metode i opasnosti koje se kriju u pogrešnom razumijevanju naravi povijesno-kritičke metode. Sam povijesni razvoj povijesno-kritičke metode u sebi krije neke nepravilnosti na koje Ratzinger ukazuje. Te nepravilnosti se ne odnose na povijesno-kritičku metodu, već se odnose na znanstvene paradigme i stavove koji se mogu promatrati u pozadini razvoja povijesno-kritičke metode, a ideološki su utjecali na pogrešno razumijevanje i primjenu povijesno-kritičke metode u interpretaciji biblijskog teksta.

4.1. Ograničenja povijesno-kritičke metode

Ograničenja povijesno-kritičke metode su dovela do zatvaranja Pisma u znanstveni krug teologa zbog čega običan puk ima zadržku čitanja Biblije. U želji da ispravno protumači Riječ Božju vjernički puk se susreće sa znanstvenim hipotezama koje stvaraju kaos i zbunjuju sve one koji bi htjeli zadovoljiti i znanstveni kriterij pri tumačenju teksta. Običan vjernik, tvrdi Ratzinger, ne treba se plašiti, već treba samo hrabro u vjeri čitati i razumijevati Bibliju jer znanstveni procesi razumijevanja Pisma su samo jedan dio koji nema snagu vjere koja je od mnogih neukih i malenih učinila svece.⁶⁵ Ti „maleni“ i „neuki“⁶⁶ bolje su razumjeli Bibliju od znanstvenih stručnjaka, tvrdi Ratzinger.⁶⁷

Ratzinger ne osporava vrijednost povijesno-kritičke metode, ali ukazuje na ograničenja uporabe povijesno-kritičke metode u kontekstu tumačenja Svetog pisma. On tvrdi da je povijesno-kritička metoda nezamjenjiva u odnosu na strukturalno gledište kršćanske vjere, ali isto tako ona ne iscrpljuje zadaću tumačenja za onoga koji biblijske spise vidi kao jedno Sveto pismo od Boga nadahnuto.⁶⁸ Pogledajmo koja ograničenja povijesno-kritičke metode navodi Ratzinger.

⁶⁵ Usp. Stipe NOSIĆ, Prikaz enciklike „Deus caritas est“ pape Benedikta XVI., u: Crkva u svijetu, 41 (2006.) 2, 243.

⁶⁶ Usp. Joseph RATZINGER / BENEDIKT XVI., *Dogma i navještaj*, 34 – 35.

⁶⁷ Usp. Joseph RATZINGER – Vittorio MESSORI, *Razgovor o vjeri*, Split, 2005., 68.

⁶⁸ Usp. BENEDIKT XVI., *Isus iz Nazareta*, Split, 2013., 9.

4.1.1. Povijesni prikaz – snaga i ograničenje povijesno-kritičke metode

Ratzinger tvrdi da povijesno-kritička metoda po svojoj biti mora riječ ostaviti u prošlosti. Ona traži ondašnji kontekst događaja u kojem su nastali tekstovi. Pokušava shvatiti prošlost kakva je bila u sebi, da bi mogla otkriti što je autor mogao i htio reći u tome trenutku u kontekstu svog mišljenja i događanja. Ona mora proučavati riječ kao prošlu i zastati u prošleme. Zatim Ratzinger upozorava da u prošleme ona može naslutiti doticaje sa sadašnjošću, sa suvremenošću, pokušati ih primijeniti na današnjicu, ali je ne može učiniti „današnjim“, tu bi prekoračila svoju mjeru. Upravo je točnost u izlaganju prošloga njezina snaga i njezina slabost i granica. Povijesno-kritička metoda po svojoj naravi može Pismo rasvijetliti samo u svojoj povijesnoj dimenziji, ali ne i u sadašnjoj valjanosti. To je granica povijesno-kritičke metode koja se ne smije previdjeti. Ispravno tumačenje Pisma uključuje živu povezanost s Crkvom, a ta dimenzija nedostaje povijesno-kritičkoj metodi, zaključuje Ratzinger.⁶⁹

4.1.2. Riječ i povijesno-kritička metoda

Povijesno-kritička metoda može proučavati riječ samo kao ljudsku riječ. Ratzinger tvrdi: „Kao historijska metoda ona pretpostavlja ravnomjernost konteksta događaja u povijesti, i stoga riječi koje su pred njom mora obrađivati kao ljudske riječi. Pri brižljivu promišljanju može naslutiti čak i 'višu vrijednost' koja se krije u riječi, osluhnuti višu dimenziju kroz ljudsku riječ i tako pokrenuti samotranscediranje metode, ali je njezin stvarni predmet ljudska riječ kao ljudska.“⁷⁰

Promatrajući riječ samo kao ljudsku riječ, vidimo da se ona razvija tijekom povijesti na način da se u tom povijesnom procesu afirmira značenje te riječi. Čovjek koji se koristi tom riječju ni sam nije svjestan transformacije koju je određena riječ kroz povijest prošla. Riječ na taj način u sebi sadrži bogatstvo koje se ne iscrpljuje jednostavnom uporabom u određenom kontekstu u kojem je upotrijebljena. Zato, sama riječ kao ljudska riječ, u sebi sadrži „višu vrijednost“, a ta viša vrijednost nije predmet proučavanja povijesno-kritičke metode, niti ju može obrađivati u tom višem smislu. Dakle, gledajući ljudske riječi kao

⁶⁹ Usp. *Isto*, 10.

⁷⁰ *Isto*.

ljudske, vidimo koliko je, samo na toj razini, kompleksna uporaba povijesno-kritičke metode i kolika su njena ograničenja.⁷¹

Kada gledamo riječ u kontekstu vjere, autor izgovorene riječi isto tako nema potpunu svjesnost značenja te riječi. Izgovorena riječ je otvorena, što znači da se ona afirmira kroz povijesni proces i u vjerničkom smislu. Kako bi se riječ formirala povijesnim putem vjere, upozorava Ratzinger, neophodno je da ona bude otvorena i da samim time nadilazi trenutak u kojem je prvotno afirmirana. U tom procesu povijesnog razvoja riječi, nazire se odgovor na pitanje nadahnutosti riječi. Ratzinger tvrdi: „Autor ne govori kao privatni u sebi zatvoren subjekt. On govori u živome zajedništvu s drugima te stoga i u živome povijesnom kretanju, koje ne pokreće on sam niti kolektiv, nego je na djelu jedna veća, vodeća sila.”⁷²

Kao primjer takve riječi, u vjerničkom smislu, možemo uzeti razna starozavjetna proroštva koja su se ispunila u Kristu. Autor tih riječi je Bog koji je progovorio kroz čovjeka. Čovjek koji ju je izgovorio, nije mogao biti u potpunosti svjestan punog značenja riječi. Riječ je nastala u jednom vjerničkom okruženju i kontekstu u kojem je ljudski autor djelovao. To djelovanje je bilo unutar jednog povijesnog kretanja koje je pokretano od Boga, koji je pravi autor riječi i zbog čega ta riječ koja je izgovorena preko ljudskog posrednika ima snagu otvorenosti. Zato je stari nauk o četiri smisla⁷³ pridavao riječi četiri dimenzije koje nadilaze trenutak i otkrivaju se u riječi.⁷⁴

Ratzinger ukazuje na činjenicu da je mjesto nastanka riječi putujući subjekt, a to je Božji narod i da ona živi u putujućem subjektu. To je bitan vid Pisma u načinu razumijevanja njegove poruke. Bitno je uočiti Boga kao stvarnog autora Pisma koji vodi povijest Božjeg naroda i po kojem daje riječ u određenom vremenu i prostoru, ali isto tako bitno je i uočiti da je jedino iz Božje perspektive razumljiva cjelina i smisao svake pojedine izgovorene riječi Pisma. Povijesno-kritička metoda ne dohvaća ovu dimenziju stvarnosti, niti ju treba dohvatiti, dovoljno je samo da se stavi u okvir svojih mogućnosti kako bi bila snažno sredstvo u otkrivanju i tumačenju Pisma, zaključuje Ratzinger.⁷⁵

⁷¹ Usp. *Isto*.

⁷² *Isto*, 13.

⁷³ Doslovni i duhovni smisao koji se dijeli na tri dijela: alegorijski (dublje značenje se otkriva ako događaje koji su se dogodili promatramo iz perspektive značenja koje ti događaji imaju u Kristu), moralni (događaji koji su se dogodili služe nam kao primjer po kojem bi trebali djelovati, i anagogički (događaji se promatraju u njihovom vječnom značenju tj. uzdižu nas prema vječnoj domovini koja je na nebesima). Poznati srednjovjekovni dvostih: „Slovo uči događaje, alegorija što vjerovati, moral što činiti, anagogija kamo težiti“ lijepo sažima i opisuje pravila po kojima se interpretira Biblijski tekst. (Usp. KKC br. 115 – 119.)

⁷⁴ Usp. BENEDIKT XVI., *Isus iz Nazareta*, 13.

⁷⁵ Usp. *Isto*, 14.

4.1.3. Problem jedinstva Pisma

Ratzinger tvrdi: „Povijesno-kritička metoda promatra pojedinačne knjige Pisma u njihovom historijskom trenutku, potom ih razdjeljuje prema njihovim izvorima, ali jedinstvo svih ovih spisa, 'Biblije', za nju nije neposredan historijski datum. ...ona će se ponajprije nužno vraćati ishodištu pojedinačnih tekstova i smještati ih najprije u njihovu prošlost da bi potom ovo 'vraćanje natrag' nadopunila 'hodom naprijed' prema oblikovanju jedinstvena teksta. Napokon, granica je svakog nastojanja oko upoznavanja prošlosti da se pri tom ne može prekoračiti prostor hipoteze jer prošlost ne možemo jednostavno prenijeti u sadašnjost. Svakako, postoje hipoteze visokog stupnja vjerojatnosti, ali općenito gledajući, trebali bismo biti svjesni granice naše sigurnosti. Upravo povijest moderne egzegeze pokazuje koliko je ova granica očita.“⁷⁶ „Znanstvene hipoteze mogu biti korisne za shvatiti nastanak knjiga Pisma, ali isto tako su to predrasude evolucijskog podrijetla po kojima se tekst razumije samo učeći kako je nastao i razvijao se.“⁷⁷

Povijesno-kritička metoda ne polazi od točke ujedinjenja tekstova, koja je Isus Krist. U tom svjetlu se uviđa pravocrtni kontinuitet razvoja riječi. Ratzinger tvrdi da je to hermeneutički ključ koji ona ne dohvaća, niti može dohvatiti. Pokušaj da se tekst tumači ne polazeći od Krista kao točke koja ujedinjuje tekst, već polazeći od samog teksta kao odvojene cjeline, u goljoj doslovnosti te odvojene cjeline, i u želji da se točno protumači samo pojedinačno, ne dohvaća se potpuni oblik teksta. Dolazi do izoliranja cjelovitosti Pisma i proturječja samoj biti teksta.⁷⁸

Nastanak pisma je pravocrtni proces u kojem se riječ uvijek promatra u novim okolnostima kao sjeme ili potencijal. Ono što riječ u sebi sadrži kao potencijal usmjerava se u svjetlu novih okolnosti i spoznaja. U tom procesu nastaje Pismo. Dakle, ono je plod unutarnjeg razumijevanja konkretne situacije u svjetlu vjere, po kojoj se usmjerava razvoj riječi. Zato je kanonska egzegeza⁷⁹ bitna dimenzija egzegeze koja nije proturječna povijesno-kritičkoj metodi nego ju organski vodi i čini ju istinskom teologijom.⁸⁰

⁷⁶ BENEDIKT XVI., *Isus iz Nazareta*, 10 – 11.

⁷⁷ Joseph RATZINGER – Vittorio MESSORI, *Razgovor o vjeri*, 68.

⁷⁸ Usp. Joseph RATZINGER, *U početku stvori Bog. Promišljanja o stvaranju i grijehu*, Split, 2008, 29.

⁷⁹ Kanonska egzegeza je projekt koji je nastao u Americi. Nakana tog projekta je bila da se pojedinačni tekstovi čitaju u cjelini jednog Pisma. Pri takvom čitanju svaki pojedinačni tekst se otkriva u novom svjetlu.

⁸⁰ Usp. BENEDIKT XVI., *Isus iz Nazareta*, 11 – 13.

4.2. Kritika povijesno-kritičke metode

Drugi vatikanski sabor odredio je općenito pravac kojim bi trebala ići egzegeza, a to je pravac ujedinjenja povijesno-kritičke metode kod koje su izrazito bitna tri elementa: 1. poštovanje literarnih vrsta, 2. istraživanje povijesnog okruženja, 3. ispitivanje onoga što se obično naziva „Sitz im Leben“ i teološke metode koja uključuje svoja dva bitna elementa: 1. jedinstvo pisma i 2. analogija vjere, tj. shvaćanje pojedinih tekstova iz cjeline. Uz metodološku napomenu da je Pismo jedinstveno, a polazište mu je njegov stalni nositelj, jedan Božji narod. Ovaj način tumačenja znači da tradicija otvara pristup Pismu, a Crkva ima ulogu glavnog tumača Pisma, što je sasvim suprotno težište od onog koje moderna egzegeza zauzima u svojem metodološkom pristupu.⁸¹

Sinteza teološke i povijesno-kritičke metode daleko je od ideala. Ratzinger predlaže da se provede kritika povijesno-kritičke metode.⁸² Kritika povijesno-kritičke metode nije usmjerena isključivanju metode, već suprotno, uključivanju metode, ali s jasno određenim granicama koje će biti okvir za ispravnu uporabu. Povijesno-kritička metoda, tvrdi Ratzinger, daje rezultate koji su uvjetovani povijesnim okolnostima u kojima je bila upotrebljavana. Ustvari želi reći kako bi se kritičkim osvrtom na razvoj povijesno-kritičke metode tijekom povijesti utvrdilo da se ona ne razvija logikom znanstvenog postupka već logikom ideoloških subjektivnih utjecaja. Na neki način događa se zamjena crkvene tradicije onom svjetovnom, duhovno-povijesnom koja se krije pod maskom znanstvenosti, a očituje se u različitim subjektivnim interpretacijama teksta.⁸³

Prosvjetiteljstvo, preuzimajući inicijativu u tumačenju biblijskog teksta, svrgava dogmu kao nešto što ometa razvoj prave metode kojom će napokon povijesni događaji biti objektivno rastumačeni. Vjera i Bog su stavljeni sa strane, dok se slika koja je subjektivno stvorena ne ispravi i utvrdi činjenično stanje, a potom će se, kad dobijemo pravu istinu, naći mjesta za vjeru i Boga. Temelj i mjerilo tumačenja su prvotni izvori teksta. Problem ovakvog prosvjetiteljskog pristupa je što se ne vjeruje da je Bog prvotni izvor, pa se u potrazi za izvorima množe hipoteze koje cijeli postupak dovode do kaosa.⁸⁴

Običnom laiku zamršenost hipoteza predstavljala je nepremostivu ogradu prema čitanju Svetog pisma. Teologija se počela distancirati od egzegeze koja je njezin temelj i na taj način se radikalizirala. Odbacila je u potpunosti povijesnu metodu kao u sebi nevaljalu

⁸¹ Usp. BENEDIKT XVI., *Riječ Božja. Pismo-tradicija-služba*, Zagreb, 2012., 103 – 105.

⁸² Usp. *Isto*, 107.

⁸³ Usp. *Isto*, 110.

⁸⁴ Usp. *Isto*, 98 – 103.

tumačeći Bibliju doslovno, pri čemu je naišla na drugačiju vrstu problema, kako spojiti povijesnu analizu i hermeneutičku sintezu. U tom procjepu leže uzroci mnogih materijalističkih, feminističkih, dubinsko psiholoških i općenito subjektivističkih tumačenja, a jedan od njih je i Bultmannov pristup u kojem je rabio Heideggerovu filozofiju u svojoj rekonstrukciji Isusove poruke.⁸⁵

Kao primjer za subjektivno korištenje metode, Ratzinger ukazuje, uz Rudolfa Bultmanna, i na rad Martina Dibeliusa.⁸⁶ Oni su prvenstvo dali propovijedi (riječi) umjesto događaju⁸⁷ i tako aksiomatizirali ideju diskontinuiteta iz čega je proizašla postavka da je jednostavnije prvotno i izvornije, a ono što je složeno dolazi kasnije.⁸⁸

Rudolf Bultmann je na taj način odredio i metodu za određivanje stadija razvoja teksta. Teološki kompleksnija tvrdnja je mlađa, a jednostavnija je starija ili izvornija. Da bi se utvrdila jednostavnost teksta, bilo je potrebno utvrditi formalne i sadržajne kriterije. Ratzinger ukazuje na to da se čista forma po Bultmannovim kriterijima, nalazila u apoftegmi (kratkim izreci),⁸⁹ dok ju je Martin Dibelius prepoznao u paradigmi koju se može rekonstruirati u pozadini propovijedi. Čista forma se pronalazi u sadržajnoj ideji početnog (početno je ono što je jednostavnije), što smo već ranije naveli kao postavku o prvotnosti riječi (propovijedi) u odnosu na događaj. U toj postavci kriju se dva para opreka: suprotstavljanje eshatologije⁹⁰ apokalipsi i riječi kultu, s čim je povezana i antiteza židovskog i helenističkog. Novi zavjet o Isusu govori kao o Sinu Božjem. Kršćanske misije stupile su u helenističku kulturu u kojoj se govorilo o sinovima božjim i o sinovima bogova u kontekstu helenističke kulture. Postavlja se pitanje je li Isus na taj način shvaćen kao sin božji. U suprotstavljanju židovskog i helenističkog nastaje tobožnji procijep u kojem se razvijaju pogrešna shvaćanja Isusovog identiteta. Ne postoji procijep, tvrdi Ratzinger. Riječ Sin Božji ne treba shvatiti mitološki i simbolički već onako kako uistinu i jest, realistički. Izraz istobitan „homoousios“ postao je sinonim helenizacije kršćanstva, međutim ta riječ je zapravo istinski izraz koji izvire iz

⁸⁵ Usp. *Isto*.

⁸⁶ Usp. R. E. BROWN – J. J. CASTELOT – J. A. FITZMYER – J. J. KSELMAN – J. J. MCKENZIE – D. M. STANLEY – A. SUELZER – B. VAWTER, *Biblijska teologija Staroga i Novoga zavjeta*, Zagreb, 1993, 247 – 256.

⁸⁷ Usp. Marijan Jerko FUČAK, Crkva pred Biblijom kroz vrijeme, u: *Bogoslovska smotra*, 61 (1991.) 3 – 4, 190 – 191.

⁸⁸ Usp. BENEDIKT XVI., *Riječ Božja. Pismo-tradicija-služba*, 112 – 113.

⁸⁹ Usp. Marijan Jerko FUČAK, Crkva pred Biblijom kroz vrijeme, u: *Bogoslovska smotra*, 61 (1991.) 3 – 4, 188.

⁹⁰ Usp. R. E. BROWN – J. J. CASTELOT – J. A. FITZMYER – J. J. KSELMAN – J. J. MCKENZIE – D. M. STANLEY – A. SUELZER – B. VAWTER, *Biblijska teologija Staroga i Novoga zavjeta*, Zagreb, 1993, 217 – 224.

doslovnog shvaćanja biblijskog teksta i na taj način predstavlja otvaranje poganskih naroda Božjoj Riječi.⁹¹

Ono što je palestinsko, po Bultmannovom mišljenju je izvornije od helenističkog, a helenističkim je smatrao misao o kozmosu, mističkom štovanju Boga i pobožnost kulta.⁹²

Apokaliptika nasuprot eshatologiji krije još jedan dodatni kriterij selekcije. Proročko nasuprot zakonskog i kultno nasuprot kozmičkog. Isus shvaćen kao opreka kultu i društvenim institucijama Starog zavjeta, svrstava se na stranu karizme i proroka koji su bili ubijani i proganjani od strane svećenstva baš kao što je i on sam bio proganjan i ubijen. Iz paradigme u kojoj Isus izvršava prodor iz institucionalnog u karizmatičko, njegova poruka se mogla shvatiti kao nagovještaj konca svijeta. Poruka se međutim shvatila kao naviještaj kraja institucije. Prema tom mišljenju Isus sigurno nije ustanovio Crkvu.⁹³ Iz toga proizlazi da je etika koja je na početku bila ethos, nepoveziva s eshatološkim i proročkim. Ovdje se vidi utjecaj Lutherovih odluka da se etika i kult stave pod zakon koji je u dijalektičkoj opreci prema Isusu, koji je donositelj evanđelja i koji time prevladava zakon. Ratzinger upozorava na Lutherov način razumijevanja odnosa dvaju zavjeta kao dijalektičkom odnosu, što nije u skladu s dosadašnjim analoškim modelom. Ratzinger smatra kako je moguće da je baš taj Lutherov model razlog koji je podijelio staru i novu egzegezu. Opravdanje iz milosti i etika u istoj mjeri pripadaju Isusu, zaključuje Ratzinger.⁹⁴

Dibelius i Bultmann, nastavljajući svoj razvoj metode, upadaju u još veće zablude od Luthera.⁹⁵ Zbog pretpostavke dijalektičke strukture odnosa Starog i Novog zavjeta, Isusov lik se shvaća strogo židovski, dok se svaki helenistički element apriorno isključuje. Isus postaje strogo eshatološki prorok, upozorava Ratzinger, bez sadržajnog naviještanja, koji upućuje samo na transcendenciju. Problem za egzegezu se javlja u trenutku kad se treba objasniti kako se došlo od nemesijanskog, neapokaliptičnog, proročkog Isusa do apokaliptičke zajednice koja ga je shvatila i štovala kao Mesiju, i problem nastaje kada treba posadašnjiti Isusovu poruku kako bi kršćanska zajednica shvatila Isusov poziv. Prvi problem, tvrdi Ratzinger, mogao bi se i relativno lako objasniti po shemi razvoja teksta, dok bi se u drugom problemu posadašnjjenja Isusove poruke jasno nazirao pokušaj uspostavljanja podudarnosti između

⁹¹ Usp. Joseph RATZINGER, *Vjera – Istina – Tolerancija*, Zagreb, 2004., 82 – 84.

⁹² Usp. BENEDIKT XVI., *Riječ Božja. Pismo-tradicija-služba*, 120 – 124.

⁹³ Usp. Helmut HOPING – Jan-Heiner TÜCK, *Sablazan istine vjere. Teološki profil Josepha Ratzingera*, Zagreb, 2006., 31.

⁹⁴ Usp. BENEDIKT XVI., *Riječ Božja. Pismo-tradicija-služba*, 120 – 124.

⁹⁵ Usp. Celestin TOMIĆ, *Pristup Bibliji. Opći uvod u Sveto pismo*, Zagreb, 1986, 99.

neapokaliptički-proročkog prikaza i temeljne misli ranog Heideggera.⁹⁶ Vidljivo je, ukazuje Ratzinger, da Dibeliusovi i Bultmannovi egzegetski zaključci nikako nisu zaključci koji dolaze od čistog instrumentarija povijesne spoznaje, već su to zaključci koji potječu iz sklopa sistematskih predodluka. Problem leži u tome što su prosudbene kategorije kojima su se koristili postale neupitne.⁹⁷ Ratzinger ide dalje s kritikom povijesno-kritičke metode s ciljem da osvijetli pozadinu njene primjene pa tvrdi da su Bultmann i Dibelius pod utjecajem Gunkela i Bousseta, prenijeli u religijsko-povijesnu školu model evolucije te ga primijenili na analizi biblijskih tekstova. Na taj način prirodnoznanstvena slika svijeta poprima neku vrstu dogmatskog obilježja i kao takva se primjenjuje na područje povijesti. U takvom se procesu izvještaji o čudesima interpretiraju iz paradigme pozitivističke, empirijske, egzaktne znanosti i egzegeza se premješta iz područja povijesti i prelazi u područje filozofije. Na području filozofije nalazimo utjecaj Kantove filozofije po kojoj se ne može shvatiti bitak po sebi, već ga se može neizravno shvaćati putem postulata praktičkog uma, i tako se objavu svrstava u mitološke kategorije.⁹⁸ Povijest je reducirana na filozofiju, a biblijska hermeneutika na filozofsku raspravu.

Kantova paradigma spoznaje, koja se krije u sjeni povijesno-kritičke metode, ne dopušta otvaranje razuma vjeri. Ratzinger tvrdi da ljudski um nije autonoman već da on uvijek živi u povijesnim sklopovima zbog čega mu je i potrebna povijesna pomoć kako bi uspio preskočiti barijere povijesti. Pokušaj da se odvojenim razumom od vjere, rekonstruira vjera, osuđen je unaprijed na neuspjeh. Funkcija vjere jest ta da vraća razum njemu samom. Vjera bez razuma nije ljudska vjera a razum bez vjere nemože ozdraviti jer vjera pripada ljudskoj biti, zaključuje Ratzinger.⁹⁹

Ratzinger smatra da je za rješavanje ovog egzegetskog problema potreban napor jednog cijelog naraštaja. Pri tom naporu ne bi se trebalo uklanjati egzegezu otaca proglašavajući je alegorijskom, a filozofiju srednjeg vijeka svrstavati u predkritičku filozofiju, niti isključivati dostignuća novoga vijeka.¹⁰⁰

⁹⁶ Usp. Marijan Jerko FUČAK, Crkva pred Biblijom kroz vrijeme, u: Bogoslovska smotra, 61 (1991.) 3 – 4, 190 – 191.

⁹⁷ Usp. BENEDIKT XVI., *Riječ Božja. Pismo-tradicija-služba*, 120 – 124.

⁹⁸ Usp. Helmut HOPING – Jan-Heiner TÜCK, *Sablazan istine vjere. Teološki profil Josepha Ratzingera*, 16.

⁹⁹ Usp. Joseph RATZINGER, *Vjera – Istina – Tolerancija*, 120 – 123.

¹⁰⁰ Usp. BENEDIKT XVI., *Riječ Božja. Pismo-tradicija-služba*, 120 – 124.

4.3. Izgradnja povijesno-kritičke metode

Ratzinger ne ostaje samo na kritici povijesno-kritičke metode, već želi sudjelovati u njezinoj pozitivnoj izgradnji, što je, kako on tvrdi, puno teži zadatak. Tako predlaže sljedeće korake.

Prvi je da unutarnju dinamiku riječi treba oslušivati, i pustiti da nas ona povede, i pokaže nam smisao. To nikako ne znači da se trebamo ponašati zanesenjački, što nam nalaže sam predmet znanstvenog istraživanja, a to je riječ Božja, a ne samo ljudska riječ.¹⁰¹

Drugi je da treba napustiti prirodoznanstveni dogmatizam i da se slušajući riječ Božju dopusti prodor Božjeg duha u naš zatvoreni svijet koji teži za oslobođenjem jer čovjek u samom sebi otkriva nešto što ga nadilazi, a to je slika Božja koja se može razumjeti samo ako se Autora te slike pusti da svoju sliku pouči o njoj samoj.¹⁰²

Treći korak je promjena paradigme uzročnosti u smjeru paradigme svrhovitosti ili sadašnju prirodoznanstvenu metodu zamijeniti onom koja bi predstavljala pogled kroz kristološku perspektivu koja spaja Riječ i događaj za razliku od dualističkog prirodoznanstvenog pristupa. Treba otkloniti i načelo diskontinuiteta ili mehaničko načelo, koje rastavlja Stari i Novi zavjet i prihvatiti načelo analogije ili svrhovitosti. Nakon što se utvrdi povijesno mjesto i kontekst teksta mora se pristupiti drugom koraku, a to je promatranje događaja s gledišta cjeline povijesnog kretanja, a čije središte je sam Krist. Oba koraka čine cjelinu koja se ne smije rastavljati, a zadaća je promatranje smisla, a ne riječi.¹⁰³

Četvrti korak je da se dijelovi teksta koji čine cjelinu i koji imaju svoje više značenje, nego što je autor mogao znati kad ga je sastavio, tumače iz perspektive tog višeg smisla, a to je smisao koji daje vrhovni redaktor Krist.¹⁰⁴

Peti korak je iskorijeniti filozofske elemente koji su aksiomatizirali neke postavke u modernoj egzegezi koje su u svom temelju neispravne.¹⁰⁵ Treba preispitati povijest egzegetske struke i utemeljiti je u vjeri Crkve jer je taj temelj jedini pravi temelj koji osigurava egzegezi njenu autentičnost.¹⁰⁶

¹⁰¹ Usp. *Isto*, 124 – 127.

¹⁰² Usp. *Isto*, 127 – 129.

¹⁰³ Usp. *Isto*, 129 – 133.

¹⁰⁴ Usp. *Isto*, 133 – 135.

¹⁰⁵ Usp. Joseph RATZINGER, *Vjera – Istina – Tolerancija*, 117 – 123.

¹⁰⁶ Usp. BENEDIKT XVI., *Riječ Božja. Pismo-tradicija-sluzba*, 135 – 138.

5. CJELOVITOST PISMA, PREDAJA I POVIJESNO-KRITIČKA METODA

Pojedinu kulturu karakteriziraju različita obilježja koja su formirana po određenim modelima društveno usvojenih normi. Norme određuju povijesno-kulturni depoziti koji se ukorijenjuju u jednom narodu. Pojedinaac uronjen u kulturno društveno okruženje ima mogućnost odabrati društvene obrasce mišljenja i djelovanja ili pronalaziti neke drukčije puteve kojima će ostvariti svoju unutarnju težnju za blaženim životom. Joseph Ratzinger upozorava na odgovornost koju preuzimaju na sebe oni koji stvaraju modele koji se utiskuju u društvenu svijest i tako usmjeravaju različitim putovima razvoj vjere, kulture i pojedinca unutar nje.¹⁰⁷

Jedan je put koji vodi u život, a to je jedino Isus Krist. Isus pokazuje svoje pravo lice na križu. Ispod iznakaženog lica krije se istinska ljepota Božjeg lica, a to je ljepota ljubavi. Božje lice otkriva svu istinu i nadilazi surogate ljubavi koji bježe od križa, koji se ne odriču želje za moći, posjedovanjem i užitkom.¹⁰⁸ Iskrivljavanje slike o Isusu Kristu je isto što i iskrivljavanje puta kojim trebaju ići svi narodi kako bi ušli u istinu koja oslobađa i čovjeku omogućava da već sada, u ovome svijetu sudjeluje u punini života za koju je stvoren.¹⁰⁹

5.1. Posljedice kršenja načela povijesno-kritičke metode

Povijesno-kritička metoda se zloupotrebljava i stvara se pogrešna slika o Isusu Kristu. Iskrivljavanjem slike bitne informacije ne dopiru do svijesti čovjeka kojemu je poruka spasenja upućena. Na Isusovo pitanje, što ljudi misle o njemu, učenici su odgovorili da neki misle da je on Ivan Krstitelj, drugi da je Ilija, treći da je Jeremija ili koji od proroka. Kad je upitao učenike što oni misle o njemu, Petar je u ime učenika dao objaviteljski odgovor. Isto se događa i u današnje vrijeme. Prava objaviteljska istina koja se otkrila Petru, pogrešno interpretirana odašilje sliku Isusove osobe koja nema veze s Istinom. Karl Jaspers, Albert Schweitzer, Adolf von Harnack, Rudolf Bultmann, Jurgen Moltmann, neka su od imena koja

¹⁰⁷ Usp. Joseph RATZINGER, *Vjera – Istina – Tolerancija*, 58 – 63.

¹⁰⁸ Usp. Joseph RATZINGER – Jerry L. WALLS – Jeffrey Burton RUSSELL – Mladen JURČIĆ, *Nebo i zagrobni život*, Zagreb, 2009, 8 – 9.

¹⁰⁹ Usp. Joseph RATZINGER, *Na putu k Isusu Kristu*, Split, 2005., 40 – 42.

Joseph Ratzinger ističe kao one koji su odgovorni za iskrivljavanje povijesne slike o Isusu Kristu.¹¹⁰

Temelj pogrešnog tumačenja nalazi se u nerazumijevanju apriornog karaktera povijesno-kritičke metode i umjesto čisto znanstvenog istraživanja dolazi se do filozofskih špekulacija koje u sebi isključuju povijesni Božji zahvat, a riječ koja je imala odjeka u povijesti ne dopire do sadašnjosti zbog njezinog isključivo ljudskog karaktera. Od te riječi se parcijalno izabire ono što je prikladno određenoj ideologiji, a ostatak se ostavlja u prošlosti i zanemaruje. Na takav način slika Isusa Krista od povijesnog originala, putujući kroz vrijeme, dobiva obrise ideološke karikature.¹¹¹

Po toj ideološkoj karikaturi otkriva se ukidanje znanstvene objektivnosti zbog odbacivanja teleološkog razumijevanja povijesnog procesa. Znanost koja isključuje mogućnost Božjeg zahvata svoj pogled zatvara u subjektivnost i postaje ideologija koja se udaljava od istine. Vjera u Boga otvara perspektivu znanstvenog istraživanja, oslobađa ga od subjektivnosti, a znanost utemeljuje u Bogu i na taj način načelo objektivnosti vraća u okrilje znanosti.¹¹²

5.2. Gerd Lüdemann – osporavanje Ratzingerovog stava

Gerd Lüdemann, jedan od kritičara Josepha Ratzingera koji tvrdi da je njegova knjiga *Isus iz Nazareta* potpuni promašaj, upućuje više kritika, od kojih se neke odnose i na Ratzingerov stav o primjeni povijesno-kritičke metode.¹¹³ Općenito Lüdemann želi ukazati na to da je Ratzingerova knjiga *Isus iz Nazareta* samo izraz njegovog osobnog traženja i da je problem u tome što se sadržaj njegovog osobnog traženja dokazuje kao otvoreno izlaganje rimokatoličke vjere u povijesnoj odjeći u kojoj su nepogrešivost Pisma, nadahnuće Pisma i Isusovo božanstvo pretpostavljeni. Argumenti kojima se Ratzinger koristi su čisto povijesni pa su, stoga, isto tako podložni povijesnom istraživanju. Četiri Evanđelja u sadašnjem obliku nisu povijesno provjerljiva i to je jedan od izvora subjektivnosti. Postoje lažne Isusove riječi u novozavjetnim Evanđeljima koje se ne mogu opravdati ni doktrinom nadahnuća. Četiri

¹¹⁰ Usp. Marijan Jerko FUČAK, Crkva pred Biblijom kroz vrijeme, u: Bogoslovska smotra, 61 (1991.) 3 – 4, 187 – 195.

¹¹¹ Usp. Helmut HOPING – Jan-Heiner TÜCK, *Sablazan istine vjere. Teološki profil Josepha Ratzingera*, 12.

¹¹² Usp. Marijan Jerko FUČAK, Crkva pred Biblijom kroz vrijeme, u: Bogoslovska smotra, 61 (1991.) 3 – 4, 62 – 71.

¹¹³ Usp. Ivan DUGANDŽIĆ, Jedinstvo poslanja služenja i biti. Smisao Isusovih tvrdnja o samom sebi u knjizi Josepha Ratzingera, u: Ivica RAGUŽ, *Teološka promišljanja o knjizi Isus iz Nazareta Josepha Ratzingera/Benedikta XVI*, Zagreb, 2009., 181 – 182.

evanđelista donose mnogo toga u Evanđeljima što se temelji samo na njihovom unutarnjem uvjerenju. Mnogo toga što nalazimo u evanđeoskim tekstovima nema svoju utemeljenost u stvarnim povijesnim događajima. Zbog toga su i nastale višestruke napetosti unutar sadržaja evanđeoskih tekstova i zbog toga se i tako brzo širilo rano kršćanstvo.¹¹⁴

Prispodobe koje najvjerojatnije, prema znanstvenim istraživanjima, pripadaju Isusu shvatljive su običnom čovjeku zbog toga što im je svrha ojačati vjeru običnih ljudi. Lüdemann tvrdi da Ratzinger pogrešno u njima interpretira otajstvo križa i božansko otajstvo iz kojeg Isus svjetluca.¹¹⁵ Ako je Isus prispodobu uputio slušateljima na jednostavan način na koji oni mogu razumjeti prispodobu, onda u prispodobi ne bi smjelo biti otajstvenosti. Ukoliko se prispodobe interpretiraju na otajstven način, one su u suprotnosti s onim što je Isus zaista htio izreći. Lüdemann smatra da Ratzinger griješi u načinu na koji interpretira Isusove prispodobe i da se zbog toga događa proturječje između povijesnog Isusa i Isusa kojeg predstavlja Ratzinger. Prispodobe su kompromitirane takvom praznovjernom alegorijskom analizom. Najdublje značenje koje Ratzinger vidi u prispodobama ustvari je duboka prijevara, a u svemu tome je zanemarena razumljivost prispodobe.¹¹⁶

U Evanđelju po Marku (Mk 10, 18), kada bogati mladić pristupa Isusu, naziva ga „dobrim učiteljem“, na što Isus odgovara da je jedino Bog dobar. Lüdemann iz toga zaključuje da Isus sebe ne shvaća kao Boga i da se takve tvrdnje ne mogu nikako drugačije shvatiti niti preokrenuti teološkom egzegezom, što prema Lüdemannu, Ratzinger upravo čini. Lüdemann ne priznaje ograničenja povijesno-kritičke metode koje Ratzinger navodi i smatra da su ta ograničenja samo sputavanje znanosti od strane Josepha Ratzingera koji demonstrira svoj subjektivni dogmatski stav kako bi se procijep između dogme i znanosti, koji je vidljivo otvoren, umjetno zakamufliroao.¹¹⁷

¹¹⁴ Usp. Gerd Lüdemann, Papst Benedikts Jesus-Buch. Eine peinliche Entgleisung, (26. 4. 2007.) u: <http://www.spiegel.de/wissenschaft/mensch/papst-benedikts-jesus-buch-eine-peinliche-entgleisung-a-479636.html> (15. 1. 2019.).

¹¹⁵ Otajstvo je, za razliku od tajne, nešto što je čovjeku otkriveno u potpunosti, ali to nešto čovjeka toliko nadilazi da mu je neshvatljivo, mada mu je u potpunosti otkriveno. Tajna je nešto što je skriveno. Kada se to nešto što je skriveno otkrije, onda je ono što se otkrilo, našem razumu u potpunosti shvatljivo. Tajna u tom slučaju prestaje biti tajna. Kod tajne ne postoji otajstvena dubina koja nadilazi razumsku spoznaju. Ratzinger u prispodobama vidi otajstvenu dubinu iz koje izvire Krist. Lüdemannovo shvaćanje prispodoba više je nalik prispodobi koja je otkrivena kao tajna i potom je posve razumljiva, bez dimenzije otajstvene dubine.

¹¹⁶ Usp. Gerd Lüdemann, Papst Benedikts Jesus-Buch. Eine peinliche Entgleisung, (26. 4. 2007.) u: <http://www.spiegel.de/wissenschaft/mensch/papst-benedikts-jesus-buch-eine-peinliche-entgleisung-a-479636.html> (15. 1. 2019.).

¹¹⁷ Usp. *Isto*.

5.3. „Odgovor“ Josepha Ratzingera na kritiku Gerda Lüdemanna

„Odgovor“ Josepha Ratzingera na kritiku koju mu je uputio Gerd Lüdemann povodom izdavanja knjige *Isus iz Nazareta* može se naći u prikazu druge Isusove kušnje iz navedene knjige. U opisu druge kušnje navodi se primjer Solovjevove *Kratke pripovijesti o Antikristu*, gdje Solovjev opisuje kako Antikrist prima počasni doktorat iz teologije od Sveučilišta u Tubingenu, s čim se želi reći da „ako teologija postane puko znanje o biblijskim tekstovima i povijesti kršćanske vjere, ali je okrenuta drugim životnim odlukama, onda ona ne služi vjeri nego je uništava.“¹¹⁸ Ratzinger dalje objašnjava kako je bitka druge kušnje ustvari bitka za pravilno tumačenje Svetog pisma, tj. za ispravnu sliku o Bogu, koja se uvijek iznova ponavlja.¹¹⁹

U svojoj knjizi *Isus iz Nazareta*, Joseph Ratzinger opisuje drugu Isusovu kušnju i stavlja ju u kontekst obrane cjelovitosti pisma. Razmotrit ćemo pobliže opis koji donosi Ratzinger kako bismo bolje razumjeli srž problema koji se skriva iza necjelovitog tumačenja Pisma. Takav način pristupa Pismu može lako postati instrument u službi Zloga. Đavao, citirajući Sveto pismo kako bi Isusa uveo u zamku, citira psalam 91, 11-12.¹²⁰

Citirajući psalam, Đavao se koristi jednostavnim, doslovnim, lako razumljivim, ali ipak necjelovitim tekstom. U tom prijevodu i njegovom tumačenju nema otajstvenosti, ni dubljeg poniranja u smisao psalma. Ako je Isus uistinu Sin Božji, onda se slobodno Isus može baciti s vrha Hrama jer će njegov Otac, Bog, poslati svoje anđele koji će ga spasiti. Na neki način Đavao nudi Isusu utočište i sigurnost u Pismu i potiče ga na djelovanje u skladu s Pismom koje izražava Očevu volju. Psalam je korektno citiran, sve je naizgled onako kako treba biti i nema nikakve prepreke da se ne ostvare riječi Pisma. Ukoliko se riječi Pisma ne bi ostvarile, na način na koji to konkretno Đavao predlaže Isusu, onda Isus nije Božji Sin. Naizgled korektno primijenjena logička implikacija na Pismo i konkretizirana u stvarnom životu u kojem se samo očekuje ishod djelovanja koji bi trebao biti neupitno u skladu s onim što Pismo tvrdi. Isus se samo treba baciti s vrha jeruzalemskog Hrama u naručje anđela koji će bez greške izvršiti ono što Otac od njih zahtjeva jer tako Pismo tvrdi. Ovdje Ratzinger upozorava na znanstvenu egzegezu koja nanosi veliku štetu na način da pogrešno primjenjuje

¹¹⁸ Joseph RATZINGER., *Na putu k Isusu Kristu*, 102 – 103.

¹¹⁹ Usp. *Isto*.

¹²⁰ Usp. BENEDIKT XVI., *Isus iz Nazareta*, 52.

znanstvenu metodu u tumačenju Pisma. Slika Boga se predstavlja necjelovito i na taj način se sam Isusov lik uništava, a vjera razgrađuje.¹²¹

Kada se ne ostvaruju u konkretnom životu pogrešno protumačene riječi Pisma, tada se pribjegava vlastitim tumačenjima koja nemaju egzistencijalnu snagu koja čovjeka pokreće i daje mu potvrdu vjere, već sve postaje jedna ispraznost na koju se ljudska egzistencija ne može osloniti i koja gubi smisao djelovanja u skladu s Pismom. Tada sve treba preispitati i sagraditi na nekim novim temeljima koji će čovjeku pružiti čvrsto uporište u njegovoj egzistenciji, a tako izgrađena egzistencija se odvaja od Pisma koje je postalo samo jedna zgodna uspavanka za malu djecu. Tako dolazimo do različitih ideologija koje su, obezvjeđujući vjeru, krenule svojim putevima i kreirale misaone strukture mase koja je pristala na egzistencijalno poimanje stvarnosti na način kako su to različiti ideološki smjerovi konstruirali. U korijenu svih takvih ideoloških formulacija stoji veliko nepovjerenje u Božju riječ, a Božja riječ interpretirana na polovičan način nema egzistencijalnu snagu koja bi dala učinkovit odgovor na ideološku represiju.¹²² Bacajući se u ponor necjelovite interpretacije, anđeli nas ne dočekuju, mi imamo bliski susret s popločanim dvorištem Hrama, a Bog je vjerojatno zaspao ili je zakasnio reći anđelima da se pobrinu za nas da ne padnemo. Sve to skupa ne ulijeva nam povjerenje u Pismo.¹²³ Vjera se razgrađuje, a svoju sreću čovjek će potražiti na jedan drugačiji način i na nekom drugom mjestu jer Hramski dvor je nakon pada postao mjesto na kojem se trebaju utvrditi okolnosti tragičnog pada, a to ćemo prepustiti nadležnim institucijama. Ovakav način razmišljanja ima korijen u necjelovitom tumačenju Pisma i rađa u čovjeku duboko nepovjerenje u Boga i Božju riječ, a nas odvaja od pomisli da ipak jesmo Božja djeca za koju se Otac brine.¹²⁴

Pogledajmo sada Isusov odgovor. Isus odgovara citirajući Pnz 6, 16: „Ne iskušavaj Gospodina Boga svoga!“ Isus necjelovitošću tumačenja Pisma suprotstavlja cjelovito tumačenje.¹²⁵ Tek u cjelovitom tumačenju Božja riječ ima snagu preobrazbe ljudskog života. Tek tada se otkriva pravi smisao, a život u skladu s Pismom nije skok u prazno. Pokušavajući necjelovitim tumačenjem Pisma podvrgnuti Boga vršenju svoje volje, Đavao je napravio pogrešku koju je napravio i u početku kada je odbio služiti. Njegova iskrivljena osobnost otkrila se u Isusovom odgovoru koji je stvari postavio na svoje mjesto, onako kako je bilo od početka i onako kako treba uvijek biti. Isus želi vršiti Božju volju. Takav stav otkriva nam

¹²¹ Usp. *Isto*, 52 – 53.

¹²² Usp. Joseph RATZINGER, *U početku stvori Bog. Promišljanja o stvaranju i grijehu*, Split, 2008, 20 – 21.

¹²³ Usp. Joseph RATZINGER / BENEDIKT XVI., *Dogma i navještaj*, 61 – 64.

¹²⁴ Usp. Stipe NOSIĆ, Prikaz enciklike „Spe salvi“ pape Benedikta XVI., u: *Crkva u svijetu*, 43 (2008.) 2, 308.

¹²⁵ Usp. PAPA PIJO XII., *Divino afflante Spiritu*. Enciklika o unapređivanju studija Svetog pisma, br. 539.

cjelovitost Pisma i daje jedan drugačiji pogled. Isus se ipak baca u ponor, ali taj ponor je ponor smrti na križu, u taj ponor ga Otac šalje kako bi po njemu otkupio čovjeka i darovao mu besplatno izgubljeni život koji je od početka bio u Očevom naumu. Isus se baca u taj ponor znojeći se krvavim znojem i ne odbijajući poslušnost Ocu.¹²⁶ U Isusovom skoku u ponor smrti na križu otkriva nam se pravi smisao 91. psalma. Isus, slijedeći Božju volju, baca se u ponor smrti na križu kako bi otkupio čovjeka te ne gubi Božju zaštitu.¹²⁷

Otac oživljava Isusa na novi život. Isusovim uskrsnućem cijeli ljudski rod biva oživljen. I sada nam postaje jasnija važnost cjelovitog tumačenja Pisma. Čovjek koji se udaljio od poslušnosti Pismu koje je bilo necjelovito interpretirano ostao je izvan razumijevanja Božje riječi, što je i bio prvotni Đavlov cilj. Na taj način čovjek je prepušten ideološkim strujama koje čovjeku ne otkrivaju Božje lice u kojem se otkriva i čovjekov identitet. Opasnost necjelovitog tumačenja Pisma je velika, a povijesno-kritičku metodu treba staviti u službu cjelovitog tumačenja Pisma jer jedino na taj način se neće ugroziti čovjekovo spasenje i izbjeći će se pogubne zablude. Jedino će tada povijesno-kritička metoda biti u službi ispravnog tumačenja Pisma i vršenja Božje volje za čovjeka.

5.4. Kritički stav Ericha Zengera na rad Josepha Ratzingera

Kritika egzegeze koju je iznio Joseph Ratzinger na primjeru Vladimira Solovjeva u kojem Antikrist prima počasni doktorat iz teologije, kao veliki učenjak sa sveučilišta u Tübingenu, razljutila je i Ericha Zengera¹²⁸. On smatra da je Joseph Ratzinger išao ispod svoje razine.¹²⁹ Erich Zenger, u svom kritičkom osvrtu na rad Josepha Ratzingera i njegovo shvaćanje ograničenja povijesno-kritičke metode, tvrdi da Joseph Ratzinger ne pita što se može saznati sa sigurnošću o povijesnom Isusu kroz povijesna istraživanja i kako dolazimo od povijesnog Isusa do vjere u Krista. Umjesto toga, Joseph Ratzinger, polazeći od vjere u Isusa kao polazišne točke, pita gdje se mnogobrojna svjedočanstva Evanđelja povezuju s Isusom te poklapaju li se ta svjedočanstva vjere s Isusovim povijesnim likom. Tu se otvaraju dva problema na koje ukazuje Zenger. Prvi je da se proturječja koja se nalaze u Evanđeljima moraju uskladiti, a drugi da se onda za tako polifonijski usklađenu pjesmu mora pronaći

¹²⁶ Usp. Joseph RATZINGER, *U početku stvori Bog. Promišljanja o stvaranju i grijehu*, Split, 2008, 85 – 87.

¹²⁷ Usp. *Isto*, 55.

¹²⁸ Katolički teolog, profesor Starog zavjeta na sveučilištu u Münsteru od 1973. – 2004.

¹²⁹ Usp. Erich ZENGER, *The Jesus Book of Benedict XVI. In the Light of the Old Testament, From the periodical of the Catholic Academy Bavaria 'zur debate', (5/2007.)*, u: <http://www.conspiration.de/texte/2007/zenger.html> (1. 2. 2019.).

dirigent koji će ju znati protumačiti, a nakon toga slijedi još teži zadatak, da se polifonijsku pjesmu otprati do iskonske melodije koja je bila ili jest sam povijesni Isus. Erich Zenger smatra da je prvi problem prividno riješen, a to se vidi iz toga što je drugi problem, dolazak do povijesnog Isusa preko Evanđelja, nerješiv ili rješiv samo na fragmentaran način. Joseph Ratzinger daje prednost vjeri u Isusa, vjeri u Evanđelja, naspram znanstvenom istraživanju, čak i Ivanovo Evanđelje smatra vjerodostojnim povijesnim svjedokom.¹³⁰

Kritike mnogih protestantskih egzegeta, upućenih Ratzingeru, odnose se i na povijesnu vjerodostojnost Ivanova Evanđelja u kontekstu uporabe Pisma u Katekizmu. U nastavku ćemo u dva dijela predstaviti „odgovor“¹³¹ Josepha Ratzingera na predstavljene kritike.

5.5. Ratzingerov „odgovor“ na upućene kritike

Joseph Ratzinger tvrdi da povijesno istraživanje ne može dovesti do potpune izvjesnosti u svim povijesnim pojedinostima. Ukoliko bi se u suprotnom mogla dokazati s potpunom sigurnošću nepovijesnost bitnih događaja i riječi koje su temeljne za vjeru, vjera bi izgubila svoju vjerodostojnost. Naravno da je svakom vjerniku u interesu utvrditi i povijesne činjenice vjere kako bi i u tom dijelu imali potvrdu vjerodostojnosti. Ipak, vjernik konačnu sigurnost vjere temelji na poniznom vjerovanju u zajedništvu sa stoljetnom tradicijom Crkve koju vodi Duh Sveti.¹³²

To je vidljivo i u pokušaju rekonstrukcije nekih događaja¹³³ (npr. posljednja večera), kod kojih egzegetima nisu jasne sve pojedinosti niti slijed događaja, a još manje im je jasno kako su se svi događaji savršeno uklopili u cjelokupni teološki kontinuitet povijesti spasenja.¹³⁴ Jedini odgovor koji ima snagu logičnog sastavljanja svih dijelova je taj da je izvor i kreator svih događaja sam Bog.¹³⁵

Nedostatnost izoliranog povijesnog tumačenja Biblije očituje se i na primjeru razvoja i shvaćanja Euharistije. Euharistija je imala svoj razvojni put, nastala je u okviru židovske

¹³⁰ Usp. *Isto*.

¹³¹ Ratzingerov odgovor na protestantsku kritiku o neprimjerenosti uporabi Pisma u Katekizmu je direktan Ratzingerov odgovor, dok smo odgovor na Zengerovu kritiku pokušali dati na osnovu djela koja je Ratzinger objavio.

¹³² Usp. BENEDIKT XVI., *Isus iz Nazareta. Od ulaska u Jeruzalem do uskrsnuća*, Split, 2011., 106 – 107.

¹³³ Usp. Jerko FUČAK, *Prepoznavatelj Riječi Božje. Biblija u našim rukama*, Zagreb, 2005., 86 – 91.

¹³⁴ Usp. Celestin TOMIĆ, *Pristup Bibliji. Opći uvod u Sveto pismo*, Zagreb, 1986. 124 – 125.

¹³⁵ Usp. BENEDIKT XVI., *Isus iz Nazareta. Od ulaska u Jeruzalem do uskrsnuća*, 125.

pashalne gozbe koja je bila samo okvir za nešto novo, a to je bila ustanova euharistijskog sakramenta po riječima i žrtvi Isusa Krista, novog pashalnog janjeta.¹³⁶

Postupno se u Crkvi razvijala svijest o ovoj novosti i u skladu s razvojem svijesti prve Crkve pod vodstvom Duha Svetoga oblikovao se euharistijski sakrament u svom punom značenju. Protestanti euharistijski sakrament nazivaju “večera”, a njihovo poimanje uvjetovano je pogrešnim načinom tumačenja Svetog pisma koje su odvojili od Predaje. Istina se na taj način iskrivljuje. Ovdje bi bilo prikladno sjetiti se Pilatovog razgovora s Isusom o Istini: „Nato mu reče Pilat: ‘Ti si dakle kralj?’ Isus odgovori: ‘Ti kažeš: Ja sam kralj. Ja sam se zato rodio i došao na svijet da svjedočim za istinu. Tko god je od istine, sluša moj glas.’ Reče mu Pilat: ‘Što je istina?’” (Iv 18, 37-38). Ratzinger, obrazlažući ovaj razgovor, donosi tri definicije istine Tome Akvinskog. Prva kaže da je istina podudarnost razuma i stvarnosti. Druga da je istina u pravom i vlastitom smislu, i na prvome mjestu u Božjem razumu, a u ljudskom razumu je u pravom i vlastitom smislu, ali izvedena iz Božjeg razuma. Treća tvrdi da je Bog sama najviša i prva Istina. Isusova riječ ne obvezuje zato što ju mnogi priznaju ili ne priznaju, ona obvezuje stoga što ju je Crkva prepoznala kao Riječ koja je istinita u sebi.¹³⁷ Vjernički stav je jasan. Pouzdanje u Boga daje mu perspektivu iz koje može mirno promatrati znanstvene hipoteze i prosuđivati njihovu valjanost u svjetlu vjere.¹³⁸

Slično i pri tumačenju Isusovog vapaja napuštenosti na križu možemo vidjeti dvije različite interpretacije. Jedno tumačenje Rudolfa Bultmanna da se Isus u svojoj napuštenosti od Boga na križu naprosto slomio. Vjernička zajednica u Isusovom vapaju prepoznala je Isusovu molitvu iz 22. psalma. Na ovom primjeru koji navodi Ratzinger jasno se uočava razlika između dvije vrste tumačenja. Isus kada odbija Petra u njegovoj nakani da ga odvrati od križa jasno ukazuje Petru da njegov način razmišljanja dolazi od Zloga (usp. Mt 16, 23). Novi Izlazak morao je proći putem križa do uskrsnuća. Isus je put kojim i mi trebamo ići. Put koji nam je on otvorio ne izuzima križ. Tko ne uzme svoga križa i ne ide za Isusom nije Isusa dostojan (Usp. Mk 8, 34).¹³⁹ Povijesno-kritička metoda upotrijebljena izvan konteksta vjere Katoličke Crkve postaje metoda pomoću koje se iznose tumačenja koja nisu u skladu s Istinom.¹⁴⁰ Ratzinger tvrdi da ukoliko ne vjerujemo da je Isus Istina, ne možemo zadržati životnu snagu, i u tom slučaju kršćanstvo postaje samo estetski način življenja bez svoje konačne vrijednosti. Ako nema konačne vrijednosti, ako kršćanstvo nije istinito, onda za

¹³⁶ Usp. Joseph RATZINGER, *Na putu k Isusu Kristu*, 123 – 126.

¹³⁷ Usp. Joseph RATZINGER, *Zur Gemeinschaft gerufen. Kirche heuteverstehen*, Freiburg, 2005, 55.

¹³⁸ Usp. BENEDIKT XVI., *Isus iz Nazareta. Od ulaska u Jeruzalem do uskrsnuća*, 185 – 186.

¹³⁹ Usp. Helmut HOPING – Jan-Heiner TÜCK, *Sablazan istine vjere. Teološki profil Josepha Ratzingera*, 61 – 62.

¹⁴⁰ Usp. *Isto*, 205.

kršćanske ideale ne vrijedi trpjeti. Čovjek se tada okreće sebi i svojim ugodama, dok vjera u Boga prestaje biti važna.¹⁴¹

Ratzinger ukazuje na još jedan primjer pogrešne uporabe povijesno-kritičke metode u egzegetskoj struci i to na slučaju prigovora upućenog od strane protestantskih egzegeta na uporabu Pisma u Katekizmu.¹⁴² Neki od prigovora su bili da je Katekizam prespavao stoljeće egzegetskog rada i ne uviđa koliko je naivna upotreba tekstova Ivanova Evanđelja kao potkrepa Isusovog povijesnog lika, i da se na taj način upada u zamku fundamentalističke vjere u slovo.¹⁴³ Odgovor koji Ratzinger daje upućuje na apostolsku konstituciju *Fidei Depositum* br. 4. u kojoj se tvrdi da je Katekizam djelo koje je izričaj vjere, a ne promjenjivih hipoteza, koji na dulje vrijeme treba služiti "kao pouzdan i autentičan tekst na koji će se pozivati u naučavanju katoličkog nauka"¹⁴⁴. Nadalje, u Katekizmu se navode brojevi 101 – 104¹⁴⁵, koji upućuju na ispravno korištenje Pisma u svjedočenju vjere. Neki vrsni egzegeti ocijenili su ih kao vrsnu metodološku sumu povijesnog i teološkog izlaganja Pisma.¹⁴⁶ Naslov tog poglavlja je znakovit, a glasi *Krist – Jedina Riječ Svetoga pisma*. Dalje se u Katekizmu navodi broj 110¹⁴⁷, u kojem su istaknuti povijesni zahtjevi, zatim brojevi 112 – 114¹⁴⁸, u kojima se ukazuje na sadržaj i jedinstvo cijelog Pisma, na važnost čitanja u živoj predaji

¹⁴¹ Usp. Joseph kardinal RATZINGER, *U službi istine*, Mostar – Zagreb, 2002., 175 – 176.

¹⁴² Usp. PAPA PIJO XII., *Divino afflante Spiritu*. Enciklika o unapređivanju studija Svetog pisma, br. 539.

¹⁴³ Usp. Joseph RATZINGER, *Na putu k Isusu Kristu*, 168 – 169.

¹⁴⁴ Usp. *Isto*. 169.

¹⁴⁵ KKC: 101. Da se objavi ljudima, Bog u svojoj susretljivoj dobroti govori ljudima ljudskim riječima: "Riječi Božje, izrečene ljudskim jezicima, postadoše slične ljudskom govoru, kao što jednoć Riječ vječnog Oca, uzevši slabo ljudsko tijelo, postade slična ljudima". 102. Kroza sve riječi Svetog pisma Bog govori samo jednu Riječ: svoju jednorodenu Riječ, kojom potpuno izriče sebe samoga: "Sjetite se da postoji samo jedan govor Božji koji se odvija u cijelome Svetom pismu i samo je jedna Riječ koja odjekuje na ustima svih svetih pisaca. Budući da je u početku bila Bog u Boga, ne poznaje sricanja po slogovima, jer je izvan vremena". 103. Zbog toga je Crkva uvijek poštovala Sveta pisma, kao što štuje samo Tijelo Gospodnje. Ona ne prestaje pružati vjernicima Kruh života, koji prima sa stola riječi Božje i Tijela Kristova. 104. U Svetom pismu Crkva nalazi stalno svoju hranu i svoju snagu, jer u njemu ne prima samo riječ ljudsku, nego ono što stvarno jest: riječ Božju. "U svetim knjigama, naime, Otac nebeski s velikom ljubavlju dolazi u susret svojim sinovima i s njima razgovara".

¹⁴⁶ Usp. Joseph RATZINGER, *Na putu k Isusu Kristu*, 169.

¹⁴⁷ KKC: 110. Da bi se shvatila nakana svetih autora, treba uzeti u obzir prilike njihova vremena i njihove kulture, ondašnje "književne vrste", onovremeni način shvaćanja, izražavanja i pripovijedanja. "Istina se, naime, drugačije iznosi i izražava u tekstovima, prema tome jesu li povijesni, ili proročki, ili pjesnički, ili drugovrsna govora".

¹⁴⁸ KKC: 112. § 1. *Brižno paziti "na sadržaj i jedinstvo cijeloga Pisma"*. Koliko god bile različite knjige od kojih se sastoji, Pismo je ipak jedno poradi jedinstva Božjega nauma, kojemu je Isus Krist središte i srce – srce otvoreno nakon njegove Pashe: Pod Kristovim srcem treba razumjeti Sveto pismo, koje upravo otkriva srce Kristovo. To je srce prije Muke bilo zatvoreno jer Pismo bijaše nejasno. Ali Pismo je poslije Muke otvoreno, da oni koji ga sada poznaju, razmotre i shvate kako trebaju protumačiti proroštva. 113. § 2. *Pismo čitati u "živoj Predaji cijele Crkve"*. Prema riječi Otaca, "sacra Scriptura principalis est in corde Ecclesiae quam in materialibus instrumentis scripta - Sveto pismo je većma napisano u srcu Crkve nego u tvornim knjigama". Crkva u svojoj Predaji doista čuva živo sjećanje Božje Riječi, a Duh Sveti joj je tumač u duhovnom smislu. 114 § 3. *Paziti "na analogiju vjere"*. Pod "analogijom vjere" podrazumijevamo uzajamnu povezanost istina vjere među sobom i u cjelokupnom naumu Objave.

Crkve i kako se treba paziti na analogiju vjere.¹⁴⁹ Katekizam prihvaća povijesnu metodu, ali ukazuje na to da se u “povijesnoj riječi nalazi sadašnjost i otvara budućnost”¹⁵⁰. Katekizam prihvaća i znanstvenost nauka o višestrukome smislu Pisma što su ga razvili Oci i koji je potom bio usustavljen u srednjem vijeku. Zato Katekizam kratko objašnjava nauku o četiri smisla Pisma: doslovni ili povijesno-literarni, alegorijski, moralni i anagoški.¹⁵¹

Ratzinger ukazuje na još jednu važnu tvrdnju koja je izrečena u br. 108¹⁵² KKC, a to je da „kršćanska vjera nije religija knjige, jer u središtu je osoba Isus Krist koji je sam živa Božja Riječ... koju je moguće ispravno shvatiti jedino u životu s njime, u živu odnosu s njime”¹⁵³. Isus Krist je podigao svoj narod i on živi sa svojim narodom zato je on istinska norma izlaganja Biblije koju „ispravno shvaćamo jedino u zajedničkom, sinkroničnom i dijakroničkom shvaćanju vjere čitave Crkve”¹⁵⁴. I na kraju, Biblija bez Crkve uopće ne bi bila Biblija. Bibliju se, tvrdi Ratzinger, može shvaćati ispravno samo u kontekstu Crkve.¹⁵⁵

¹⁴⁹ Usp. Joseph RATZINGER, *Na putu k Isusu Kristu*, 172.

¹⁵⁰ *Isto*, 173.

¹⁵¹ Usp. *Isto*, 173 – 174.

¹⁵² KKC: 108. Ipak kršćanska vjera nije "religija Knjige". Kršćanstvo je religija Božje "Riječi", "ne neke napisane i nijeme riječi, nego Riječi utjelovljene i žive". Da riječi Svetih knjiga ne ostanu mrtvim slovom, treba da nam Krist, vječna Riječ živoga Boga, po Duhu Svetom "otvori pamet da Pisma razumijemo" (Lk 24,45).

¹⁵³ Joseph RATZINGER, *Na putu k Isusu Kristu*, 174.

¹⁵⁴ *Isto*.

¹⁵⁵ Usp. Joseph RATZINGER / BENEDIKT XVI., *Dogma i navještaj*, 19 – 21.

6. ULOGA MOLITVE U INTERPRETACIJI TEKSTA

U svojoj knjizi „Gledati probodenog“, Joseph Ratzinger opisuje razvoj ispravne kristologije u obliku sedam teza. U nastavku ćemo prikazati ukratko svih sedam teza kako bi potpunije razumjeli narav kritike koju Joseph Ratzinger upućuje pogrešnom korištenju povijesno-kritičke metode u tumačenju Pisma i oblikovanju spoznaje Kristovog identiteta. Da bismo imali cjelovitu sliku, nužno je gledati iz duhovne perspektive. To je perspektiva unutarnjeg jedinstva Oca i Sina. Ukoliko se perspektiva promijeni, dolazi do rascjepa između Isusa i Krista. Molitva je jedini put po kojem se rađa ispravna kristologija.

6.1. Isusov odnos s Ocem

Prva teza: „Prema svjedočanstvu Svetoga pisma, središte je Isusova života i osobe njegov stalan odnos s Ocem.“¹⁵⁶ Crkva je s vremenom dozrijevala u shvaćanju Isusove Osobe. U riječi Sin našla je odgovarajući izraz kako bi označila Isusov identitet. Izraz „Sin“ u sebi sažima i odražava svu veličinu Isusove Osobe. Moderna egzegeza iskazuje sumnju u opravdanost ovakvog sažimanja i želi povijesnom rekonstrukcijom utvrditi pouzdanost ovog izraza, zanemarujući činjenicu da je Crkva baš iz povijesnog izvora došla do ove spoznaje. Logika crkvenog tumačenja Isusovog sinovstva je ta da je Isusovo djelovanje proizlazilo iz srži njegove Osobe, a ta je srž razgovor s Ocem.¹⁵⁷

Plodove tog razgovora možemo vidjeti iz triju primjera koja donosi Lukino Evanđelje, a to su: Isusov odabir dvanaestorice, Petrova ispovijest koja je izgovorena zato što je Petar vidio Isusa u molitvi, u intimnosti s Ocem i Isusovo preobraženje na brdu dok je molio. Tek se u molitvi očitovalo Isusovo sinovsko zajedništvo s Ocem iz kojeg je dolazilo Isusovo djelovanje. Kod drugih evanđelista nalazimo druge primjere: Isusova molitva na maslinskoj Gori gdje Isus oslovljava Oca riječju „Abba“. Isus je zatim u molitvi „Oče naš“ učenike poučio kako u međusobnom zajedništvu u molitvi, po Njemu i preko Njega imaju pristup Ocu. I na drugim mjestima u Evanđeljima, u kojima Isus izriče svoje poslanje, vidi se unutarnja povezanost s Ocem, a taj odnos najviše dolazi do izražaja u Ivanovom evanđelju.¹⁵⁸

¹⁵⁶ Joseph RATZINGER, *Gledati probodenoga*, Split, 2008., 13.

¹⁵⁷ Usp. *Isto*, 13 – 16.

¹⁵⁸ Usp. *Isto*, 16 – 21.

6.2. Isus umire moleći

Druga teza: „Isus je umro moleći. Na Posljednjoj je večeri predoznačio svoju smrt, razdjeljujući sama sebe i tako iznutra preobražavajući smrt u čin ljubavi, u proslavu Boga.“¹⁵⁹

Dobar primjer koji pokazuje kako se Sveto pismo pogrešno interpretira je Isusova molitva na križu, „Bože moj, Bože moj, zašto si me ostavio?“ Taj su zaziv oni koji su stajali uokolo shvatili kao zazivanje Ilije jer nisu dobro shvatili što Isus govori. Povijesno-kritičkom metodom možemo doći do spoznaje da se predaje evanđelista razilaze u nekim sitnim detaljima koji se odnose na Isusove posljednje riječi. Međutim, uzimajući širu sliku, jasno se vidi da je po svim tim predajama Isus umro moleći. Ratzinger tvrdi da je Isus svoju smrt učinio činom molitve i štovanja. Samo pogled vjere otvara ispravno tumačenje i pronalazi u tim riječima molitvu 21. psalma.¹⁶⁰ Odbačeni pravednik je smrt, koja je prekid svakog odnosa, preobrazio u čin povezivanja i ljubavi kojom je postignuto otkupljenje ljudskog roda.¹⁶¹

6.3. Molitva preduvjet razumijevanja Isusa

Treća teza: „Budući da je molitva središte Isusove muke, udioništvo u njegovoj molitvi pretpostavka je spoznavanja i shvaćanja Isusa.“¹⁶²

Teorija spoznaje, tvrdi Ratzinger, temelji se na aksiomu da se isto spoznaje istim. Kada taj aksiom prenesemo na spoznaju duhovnih sadržaja u odnosima osoba, to bi značilo da je potrebna doza simpatije kada se ulazi u odnos s nekom osobom koju se želi shvatiti. Dvije osobe se na taj način susreću u zajedničkom duhovnom prostoru. Da bismo nekoga razumjeli moramo ući u odnos s njim. Na taj način se osobi otkriva ono što joj je prije bilo skriveno i dolazi do razumijevanja određene duhovne stvarnosti i do razumijevanja druge osobe. Ratzinger, da bi pobliže objasnio proces spoznaje, navodi primjere odnosa dvoje filozofa koji razmjenom mišljenja ostvaruju odnos i međusobno se razumiju. Dvoje matematičara spaja matematički izraz, umjetnike umjetnički izraz itd. Na području religije temeljni čin je molitva. U kršćanskom smislu molitva predstavlja čin predanja Kristovom tijelu u kojem i preko kojeg se ostvaruje odnos s Bogom i bližnjim. To predanje je čin ljubavi. To je temelj razumijevanja i jedino na taj način dolazimo do iskustva Božje ljubavi koja nas prožima i otvara nam srce

¹⁵⁹ *Isto*, 21.

¹⁶⁰ Usp. Helmut HOPING – Jan-Heiner TÜCK, *Sablazan istine vjere. Teološki profil Josepha Ratzingera*, 14.

¹⁶¹ Usp. Joseph RATZINGER, *Gledati probodenoga*, 21 – 25.

¹⁶² *Isto*, 25.

kako bismo mogli ljubiti Boga i bližnjega. Bez te otvorenosti srca nemožemo ništa razumjeti. Bez Krista nemožemo doći k Ocu (Iv 6, 44).

Molitvom ulazimo u odnos s Bogom po Kristu. Krist otvara vrata razumijevanju. Teoretska naobrazba i kritičko mišljenje je dobrodošlo, ali nije dovoljno. Povijesno-kritička metoda nije dovoljna za razumijevanje Pisma. Teologija svetaca je teologija iz iskustva, to je teologija molitve, teologija ljubavi. Za istinsku spoznaju potrebno je iskustvo odnosa s Bogom po Kristu, s Kristom i u Kristu.¹⁶³

6.4. Molitva Isusu uvodi u zajedništvo s njegovom braćom

Četvrta teza: „Zajedništvo s Isusovom molitvom uključuje zajedništvo sa svom njegovom braćom. Biti s njegovom osobom, koje proizlazi iz udioništva u njegovoj molitvi, konstituira ono sveobuhvatno biti-zajedno koje Pavao naziva riječima 'Kristovo tijelo'. Zbog toga je Crkva 'tijelo Kristovo' stvarni subjekt spoznavanja Isusa. U njezinu je sjećanju prisutno prošlo jer je u njoj prisutan živi Krist.“¹⁶⁴

Bog se očitovao u svom stvorenju. Ipak preko stvorenja ne možemo doći do Stvoritelja na osoban način. Svaki opis i pokušaj definiranja Boga iz svega stvorenog je samo stranputica koja vodi do mnoštva suprotstavljenih hipoteza jer čovjek bez Božje inicijative nema načina uspostave odnosa s Bogom. Bog se objavljuje čovjeku koji to iskustvo prenosi drugom čovjeku i na taj način dolazimo do zajednice koja ima iskustvo Božje objave i to iskustvo prenosi sljedećim generacijama.¹⁶⁵ Takvo iskustvo Božjeg objavljenja imao je izraelski narod. Takvo iskustvo predstavlja starozavjetnu tradiciju. Isus na gori preobraženja u razgovoru s Mojsijem i Ilijom nadilazi Stari zavjet i objavljuje Oca na nov način. To nadilaženje nije ukidanje Starog zavjeta, nego njegovo produbljenje i ispunjenje. Isus ne poništava stari Božji narod, nego ga obnavlja i uvodi u dublji odnos s Ocem. Uči ga da se Bogu može od sada obraćati s Oče. Novi obnovljeni Božji narod je subjekt u kojem Bog ostvaruje svoju komunikaciju s čovjekom, a taj subjekt se naziva Crkva. Iz tog subjekta su nastali novozavjetni spisi, u tom subjektu nalazi se znanje, a to znanje se razumije u svjetlu Duha Svetoga koji doziva u pamet sve ono što je već sadržano u memoriji subjekta. Osobna

¹⁶³ Usp. *Isto*, 25 – 27.

¹⁶⁴ *Isto*, 28.

¹⁶⁵ Usp. Joseph RATZINGER, *Kršćanstvo i kriza kultura*, 91 – 94.

odgovornost uma nije isključena već mu je omogućen hermeneutički prostor koji mu je potreban da bi uopće mogao djelovati.¹⁶⁶

6.5. Isus pravi Bog i pravi čovjek put je k Ocu

Peta teza: „Jezgra je dogme definirane na starim crkvenim saborima u tvrdnji da je Isus pravi Sin Božji, istobitan s Ocem, a po utjelovljenju istobitan i s nama. Ova definicija nije ništa drugo do interpretacija Isusova života i njegove smrti, koja je uvijek bila određena njegovim sinovskom razgovorom s Ocem. Zbog toga se ne mogu razdvajati dogmatska i biblijska kristologija ili se međusobno suprotstavljati, kao što se ne mogu razdvajati kristologija i soteriologija. Isto tako i kristologija 'odozgo' i 'odozdo', teologija utjelovljenja i teologija križa, tvore nerazdvojno jedinstvo.“¹⁶⁷

Crkveni sabor je preveo izraz „Sin“ kao „istobitan“. To je prijevod Pisma na jezik grčkog filozofskog mišljenja i u tom prijevodu je sadržan pravi smisao izraza „Sin“. To znači da je Isus pravi Bog i pravi čovjek. Vjerovati u tu istinu znači pronaći put koji vodi k Ocu i samo na tom putu se nalazi sloboda. Odstupanje od vjerovanja u tu istinu je mišljenje koje vodi različitim drugim putovima koji teže za slobodom, ali je ne mogu postići. Čovjek svoju slobodu može postići samo u Bogu, ukoliko ju ne postigne na taj način čovjek postaje „kao bog“ bez Boga. Iz takvih zabluda proizlaze pogrešne interpretacije Pisma i razvijaju se brojne egzistencijalističke teorije koje ne dosežu istinu pravog bitka.¹⁶⁸

6.6. U molitvi sjedinjeni s voljom Očevom k pravoj slobodi djece Božje

Šesta teza: „Takozvana neokalcedonska teologija, sažeta na Trećemu carigradskom saboru (680. – 681.), daje važan doprinos ispravnom shvaćanju nutarnjeg jedinstva biblijske i dogmatske teologije, teologije i religioznog života. Tek se odatle potpuno otvara smisao kalcedonske dogme (451.).“¹⁶⁹

Istinska sloboda se ne događa u približavanju, nego samo u povezivanju. Povezivanje je unutarinja bit Isusove osobe jer se u Isusovoj osobi povezala bit čovjeka s Božjom biti i iz tog povezivanja došla je sloboda ljudskom rodu. U Isusu se dogodilo nešto više od pukog

¹⁶⁶ Usp. Joseph RATZINGER, *Gledati probodenoga*, 30 – 33.

¹⁶⁷ *Isto*, 33 – 34.

¹⁶⁸ Usp. *Isto*, 33 – 39.

¹⁶⁹ *Isto*, 39.

prirodnog jedinstva. Ljudska volja je pristala na sjedinjenje s Božjom voljom i tu se dogodila jedna dublja povezanost na duhovnoj razini, dogodilo se stapanje dviju volja u prostoru osobnog, tj. u prostoru slobode. U prostoru osobne slobode dogodio se „da“ Očevoj volji. Ispunjena je Božja forma u kojoj se jedino može realizirati prava sloboda. Isus se poistovjetio s ljudskom voljom postavši čovjekom i omogućio ponovno pomirenje čovjeka s Bogom. Svaki čovjek po Isusu Kristu ima mogućnost ulaska u slobodu vršeći Božju volju, a to je Radosna vijest. Otvoren je put da se u molitvi sjedinimo s Bogom i izgrađujemo ispravnu savjest.¹⁷⁰

6.7. Povijesno-kritička metoda kao alat u hermeneutici vjere

Sedma teza: „Povijesno-kritička metoda, kao i druge novije znanstvene metode, važne su za shvaćanje Svetog pisma i predaje. No njihova vrijednost ovisi o hermeneutičkom (filozofskom) kontekstu u kojem bivaju uporabljene.“¹⁷¹

Povijesno-kritička metoda je odličan alat, ali ako se taj alat koristi na pogrešan način, time se ne nižečje vrijednost samoga alata. Treba razlučiti onoga koji upravlja alatom od alata samog.¹⁷² Znanost i predaja, um i vjera nisu odjeljivi. Što se više promiče odvojenost spomenutih stvarnosti, to se više upada u unutarnju kontradikciju. Ukoliko se k tome povijesno-kritička metoda upravo koristi kako bi se prikazala ta odvojenost, utoliko je važno znati razlučiti istinu od zablude. Prosvjetiteljstvo je htjelo, primjenjujući povijesno-kritičku metodu na Evanđelja, suprotstaviti povijesnog Isusa Isusu vjere.¹⁷³ To je jedan od očitih primjera gdje se htjelo otrgnuti znanost iz okrilja vjere i manipulacijom činjenica iskoristiti povijesno-kritičku metodu u ideološke svrhe.¹⁷⁴

Cijeli pothvat nailazi na probleme kad rađa suprotstavljenim hipotezama koje se sve više množe što se dublje ulazi u interpretaciju ovakvim pristupom. Plod toga je mnoštvo Isusovih portreta koji ne uspijevaju prodrijeti u bit Isusove osobe. Svaki od portreta tako poimanog Isusa, ustvari, predstavlja jednu vrstu ideologije koja upravlja procesom interpretacije. Ta ideologija ne gubi sebe da bi sebe našla u Istini, već nastavlja svoje razorno djelovanje šireći svijetom lažne slike i naučavajući pogrešne nauke. Samo hermeneutika vjere

¹⁷⁰ Usp. *Isto*, 39 – 43.

¹⁷¹ *Isto*, 43 – 44.

¹⁷² Usp. Adalbert REBIĆ, Aktualnost i mjerodavnost Biblije na pragu trećeg tisućljeća. Uz dokument Papinske biblijske komisije „Tumačenje Biblije u Crkvi“ (1993.), u: Bogoslovska smotra, 67 (1997.) 2 – 3, 144.

¹⁷³ Usp. Helmut HOPING – Jan-Heiner TÜCK, *Sablazan istine vjere. Teološki profil Josepha Ratzingera*, 13.

¹⁷⁴ Usp. Joseph RATZINGER, *Gledati probodenoga*, 44 – 45.

omogućava ulazak u Istinu. Ona jedina shvaća otajstvo „Sina“, njegove istobitnosti s Ocem i jedino u tom razumijevanju mogu se pomiriti različite hipoteze koje iz drugačije perspektive nemaju pomirenja i zbog čega se nastavlja potraga u nadi da će se opravdati različite hipoteze koje su u suprotnosti s vjerom Crkve. U takvim traganjima neki se izvori ili apsolutiziraju ili se stvaraju novi izvori pored izvora koji bi trebali potkrijepiti različite hipoteze.¹⁷⁵

Hermeneutika vjere je i uvjet prihvaćanja različitih kultura jer sve te kulture imaju svoj izvor u višem jedinstvu, Utjelovljenoj Riječi. Istina sve obuhvaća, rasvjetljava i oslobađa, dok laž uvodi u zabludu i zarobljava čovjeka. Molitva je više nego potrebna današnjem čovjeku jer molitva uvodi u jedinstvo s Bogom koji oslobađa i daje mogućnost da se čovjekova volja sjedini s Božjom i tako u Bogu čovjek spozna Istinu i doživi oslobođenje.¹⁷⁶

¹⁷⁵ Usp. *Isto*, 45 – 47.

¹⁷⁶ Usp. *Isto*, 47 – 48.

ZAKLJUČAK

Nakon uvodnog predstavljanja sažetog životopisa Josepha Ratzingera, predstavili smo povijesni pregled razvoja povijesno-kritičke metode i njezinih načela. Povijesno-kritička metoda je imala svoj postupni razvoj od vremena ranih grčkih komentatora preko razdoblja Tome Akvinskog u kojem je prevladavao literarni smisao tumačenja, do utemeljitelja znanstvenog pristupa povijesno-kritičkoj metodi, Richarda Simona. U 18 st. slijedi značajan razvojni period povijesno-kritičke metode, dok u 19 st. nastaje hipoteza „dokumenata“. Slijedi definicija književne vrste svakog odlomka uključujući životnu situaciju koju uvodi Herman Gunkel. Martin Dibelius i Rudolf Bultman doprinose kritičkom istraživanju oblika nakon kojeg se uvodi kritičko istraživanje redakcije. Povijesno-kritička metoda je strogo znanstvenog karaktera.

Nakon povijesno-kritičke metode predstavili smo neka Crkvena stajališta iznesena u službenim dokumentima Katoličke Crkve. U sastavljanju tih dokumenata sudjelovao je i Joseph Ratzinger. Crkva u načelu prihvaća povijesno kritičku-metodu kao neizostavnu komponentu u interpretaciji Pisma, ali naglašava važnost pravilne primjene povijesno-kritičke metode u okviru ispravnog razumijevanja konteksta odnosa Objava-Pismo-Predaja.

U četvrtom poglavlju predstavljena su ograničenja povijesno-kritičke metode, kritika povijesno-kritičke metode i savjeti za pozitivnu izgradnju povijesno-kritičke metode. Ratzinger tvrdi da je povijesno-kritička metoda strukturalno nezamjenjiva, ali da ipak ne iscrpljuje tumačenja za onoga koji biblijske spise vidi kao jedno Sveto pismo od Boga nadahnuto. On navodi sljedeća ograničenja: 1. Povijesno-kritička metoda mora proučavati riječ kao prošlu i zastati u prošlome, a upravo je točnost u izlaganju prošloga i njezina snaga i njezina granica, 2. Ona mora pretpostaviti ravnomjernost konteksta događaja u povijesti i stoga riječi koje su pred njom mora obrađivati kao ljudske riječi, njezin stvarni predmet je ljudska riječ kao ljudska. Mjesto nastanka riječi je putujući subjekt, a to je Božji narod i ona živi u putujućem subjektu. To je bitan vid Pisma u načinu razumijevanja njegove poruke, 3. Ona prati tijek nastajanja spisa i pronalazi izvore istih, rekonstruira razvojni tijek događaja. Jedinstvo knjiga za povijesno-kritičku metodu nije neposredan povijesni datum i zbog toga je podložna subjektivnosti. Ostajući u granicama hipoteze, ona ne polazi od točke ujedinjenja tekstova koja je Isus Krist. U tom svijetlu se uviđa pravocrtni kontinuitet razvoja riječi i to je hermeneutički ključ koji ona ne dohvaća, niti može.

Ta ograničenja su dovela i do zatvaranja Pisma u znanstveni krug zbog kojeg običan puk ima zadržku kod čitanja Biblije jer se boji zablude. Običan vjernik ne treba se plašiti, već treba samo hrabro u vjeri čitati i razumijevati Bibliju jer znanstveni procesi razumijevanja Pisma su samo jedan dio koji nema snagu vjere koja je od mnogih neukih i malenih učinila svece koji su bolje razumjeli Bibliju od znanstvenih stručnjaka, tvrdi Ratzinger. U kritici povijesno-kritičke metode Ratzinger, detaljno analizirajući način na koji prosvjetiteljstvo preuzima inicijativu u tumačenju biblijskog teksta svrgavajući dogmu, ukazuje na to da se događa zamjena crkvene tradicije onom svjetovnom, duhovno-povijesnom, koja se krije pod maskom znanstvenosti, što se očituje u različitim subjektivnim interpretacijama teksta.

Nakon kritike povijesno-kritičke metode Ratzinger nudi sljedeća rješenja za pozitivnu izgradnju povijesno-kritičke metode: 1. unutarnju dinamiku riječi treba oslušivati i pustiti da nas ona povede i pokaže nam smisao jer to je riječ Božja, a ne samo ljudska, 2. treba napustiti prirodnoznanstveni dogmatizam i slušajući Riječ treba dopustiti prodor Božjeg duha u naš zatvoreni svijet, 3. treba promijeniti paradigmu uzročnosti u smjeru paradigme svrhovitosti, 4. dijelove teksta koji čine cjelinu i koji imaju svoje više značenje, nego što je autor mogao znati kad ga je sastavio, treba tumačiti iz perspektive tog višeg smisla, a to je smisao koji daje vrhovni redaktor Krist, 5. treba iskorijeniti filozofske elemente koji su aksiomatizirali neke postavke u modernoj egzegezi koje su u svom temelju neispravne i treba preispitati povijest egzegetske struke i utemeljiti je u vjeri Crkve koja osigurava egzegezi njenu autentičnost.

Joseph Ratzinger ističe neka od imena koja su odgovorna za iskrivljavanje povijesne slike o Isusu Kristu: Karl Jaspers, Albert Schweitzer, Adolf von Harnack, Rudolf Bultmann, Jurgen Moltmann. Nerazumijevanje karaktera povijesno-kritičke metode i znanstveni pristup koji isključuje mogućnost Božjeg zahvata, doveo je kod tih autora do iskrivljavanja slike povijesnog Isusa Krista. Gerd Lüdemann osporava objektivnost Ratzingerove kritike, optužujući ga za sputavanje znanosti. Lüdemann tvrdi da Isus nije Bog. Na temelju egzegeze druge Isusove kušnje vidimo bitku koja se vodi u obrani cjelovitosti tumačenja Pisma, ujedno smo pronašli i Ratzingerov „odgovor“ na Lüdemannovu kritiku u interpretaciji Isusove kušnje u pustinji. Bitka za cjelovito tumačenje Pisma aktualna je i danas.

Ratzingeru je upućena kritika i od strane Ericha Zengera koji smatra da je dolazak do povijesnog Isusa preko Evanđelja nerješiv problem ili je rješiv samo na fragmentaran način. Ratzinger ukazuje na važnost utemeljenja povijesno-kritičke metode u vjeri Crkve kao preduvjeta koji se treba uvažiti kako bi povijesno-kritička metoda bila snažno sredstvo koje postiže svoju ispravnu svrhu. U kontekstu uporabe Pisma u Katekizmu, upućeni su i prigovori nekih protestantskih egzegeta koji smatraju da Katekizam nema znanstvenu argumentiranost

koju ima njihova egzegetska struka. Ratzinger brani pravovjernost Katekizma ukazujući na njegovo utemeljenje u vjeri Crkve. To je ujedno i uputa koju Ratzinger daje kako bi se pravilno koristila povijesno-kritička metoda u tumačenju Pisma.

Ratzinger objašnjava bit hermeneutike. Molitva je jedini put po kojem se rađa ispravna kristologija. Ukoliko se perspektiva promijeni dolazi do rascjepa između Isusa i Krista. U sedam teza Ratzinger opisuje razvojni put koji je Crkva prošla kako bi razumjela i formirala svoj stav. Razumijevanje ne dolazi približavanjem nego povezivanjem s Bogom. Molitva je način osobnog susreta s Bogom. Iz tog odnosa proizlazi razumijevanje Pisma. Konačno, Ratzinger u sedmoj tezi zaključuje kako je povijesno-kritička metoda, kao i druge novije znanstvene metode, važna za shvaćanje Svetog pisma i predaje. No njihova vrijednost ovisi o hermeneutičkom (filozofskom) kontekstu u kojem bivaju upotrebljene.

Smatramo da smo ovim radom ostvarili cilj koji smo postavili. Jasno smo predstavili ograničenja i prednosti povijesno-kritičke metode u proučavanju Svetog pisma na koje je Ratzinger u više navrata upozoravao. Jasno smo predstavili i Ratzingerovu kritiku povijesno-kritičke metode u kojoj ukazuje na procese koji su kompromitirali ispravan način uporabe povijesno-kritičke metode. Predstavili smo model izgradnje povijesno-kritičke metode koji predlaže Joseph Ratzinger i njegove savjete o ulozi molitve u razumijevanju Biblije. Odabirom ove teme uključili smo se u javnu raspravu kako bismo dali svoj doprinos njezinoj aktualizaciji i kako bi se i na ovom važnom području postigao napredak.

LITERATURA

Biblijski tekstovi:

Jeruzalemska Biblija: Stari i Novi zavjet s uvodima i bilješkama iz La Bible de Jérusalem (BJ). Zagreb: KS, 2007.

Knjige:

BENEDIKT XVI., *Isus iz Nazareta*, Split, 2013.

BENEDIKT XVI., *Isus iz Nazareta. Od ulaska u Jeruzalem do uskrsnuća*, Split, 2011.

BENEDIKT XVI., *Riječ Božja. Pismo-tradicija-slужba*, Zagreb, 2012.

BENEDIKT XVI., *Svijetlo svijeta. Papa, Crkva i znakovi vremena. Razgovor s Peterom Seewaldom*, Split, 2010.

BROWN, R. E. – CASTELOT, J. J. – FITZMYER, J. A. – KSELMAN, J. J. – MCKENZIE, J. J. – STANLEY, D. M. – SUELZER, A. – VAWTER, B., *Biblijska teologija Staroga i Novoga zavjeta*, Zagreb, 1993.

FUČAK, Jerko, *Prepoznavatelj Riječi Božje. Biblija u našim rukama*, Zagreb, 2005.

HOPING, Helmut – TÜCK, Jan-Heiner, *Sablazan istine vjere. Teološki profil Josepha Ratzingera*, Zagreb, 2006.

JURIČ, Stipe, *Biblija – Misterij Boga i čovjekova spasenja izražen ljudskim jezikom*, Zagreb, 2008.

POPOVIĆ, Anto, *Torah – Petoknjižje. Uvod u knjige petoknjižja i u pitanja nastanka pentateuha*, Zagreb, 2012.

RAGUŽ, Ivica, *Teološka promišljanja o knjizi Isus iz Nazareta Josepha Ratzingera/Benedikta XVI*, Zagreb, 2009.

RATZINGER, Joseph / BENEDIKT XVI., *Dogma i navještaj*, Zagreb, 2011.

RATZINGER, Joseph, *Gledati probodenoga*, Split, 2008.

RATZINGER, Joseph, *Kršćanstvo i kriza kultura*, Split, 2008.

RATZINGER, Joseph – MESSORI Vittorio, *Razgovor o vjeri*, Split, 2005.

RATZINGER, Joseph, *Moj Život. Autobiografija*, Split, 2005.

RATZINGER, Joseph, *Na putu k Isusu Kristu*, Split: 2005.

RATZINGER, Joseph, *U početku stvori Bog. Promišljanja o stvaranju i grijehu*, Split, 2008.

RATZINGER, Joseph, *Vjera – Istina – Tolerancija*, Zagreb, 2004.

RATZINGER, Joseph, *Zur Gemeinschaft gerufen. Kirche heuteverstehen*, Freiburg, 2005.

RATZINGER, Joseph – WALLS, Jerry L. – RUSSELL, Jeffrey Burton – JURČIĆ, Mladen, *Nebo i zagrobni život*, Zagreb, 2009, 8 – 9.

RATZINGER, kardinal Joseph, *U službi istine*, Mostar – Zagreb, 2002.

TOMIĆ, Celestin, *Pristup Bibliji. Opći uvod u Sveto pismo*, Zagreb, 1986.

WATTS, Greg, *Radnik u vinogradu. Portret pape Benedikta XVI.*, Zagreb, 2011.

Dokumenti:

BENEDIKT XVI., Nastup na XIV. Općoj sjednici Sinode (14. listopada 2008.), *Insegnamenti* IV, 2 (2008).

BENEDIKT XVI., Opća audijencija (14. studenog 2007.), *Insegnamenti* III., 2 (2007.).

BENEDIKT XVI., *Verbum Domini – Riječ Gospodnja*, Zagreb, 2011.

DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dokumenti. VII. popravljeno i dopunjeno izdanje, Zagreb, 2008.

Katekizam Katoličke Crkve, Zagreb, 1994.

IVAN PAVAO II., Govor u povodu 100. obljetnice enciklike *Providentissimus Deus* i 50. obljetnice enciklike *Divino afflante spiritu* (23. travnja 1993.), *AAS* 86 (1994.).

PAPA PIJO XII., *Divino afflante Spiritu*. Enciklika o unapređivanju studija Svetog pisma (30. 9. 1943.), Zagreb, 1968.

PAPINSKA BIBLIJSKA KOMISIJA, Tumačenje Biblije u crkvi, *Biblija i Kristologija*, (15. IV. 1993.), Zagreb, 1995.

PAPINSKA BIBLIJSKA KOMISIJA, Židovski narod i njegova sveta pisma u kršćanskoj Bibliji, (24. V. 2001.), Zagreb, 2003.,

Članci:

FUČAK, Marijan Jerko, Crkva pred Biblijom kroz vrijeme, u: *Bogoslovska smotra*, 61 (1991.) 3-4.

NOSIĆ, Stipe, Prikaz enciklike „*Deus caritas est*“ pape Benedikta XVI., u: *Crkva u svijetu*, 41 (2006.) 2.

NOSIĆ, Stipe, Prikaz enciklike „*Spe salvi*“ pape Benedikta XVI., u: *Crkva u svijetu*, 43 (2008.) 2.

REBIĆ, Adalbert, Aktualnost i mjerodavnost Biblije na pragu trećeg tisućljeća. Uz dokument Papinske biblijske komisije „Tumačenje Biblije u Crkvi“ (1993.), u: Bogoslovska smotra, 67 (1997.) 2 – 3.

VUK, Tomislav, Povijesno-kritička metoda u biblijskoj egzezezi. Razmišljanja o aktualnoj situaciji, posebno s obzirom na Stari zavjet, u: Bogoslovska smotra, 64 (1994.) 1 – 4.

Materijali u elektroničkom obliku:

ZENGER, Erich, The Jesus Book of Benedict XVI. In the Light of the Old Testament, From the periodical of the Catholic Academy Bavaria 'zur debatte', (5/2007.), u: <http://www.conspiration.de/texte/2007/zenger.html> (1. 2. 2019.).

Lüdemann, Gerd, Papst Benedikts Jesus-Buch. Eine peinliche Entgleisung, (26. 4. 2007.) u: <http://www.spiegel.de/wissenschaft/mensch/papst-benedikts-jesus-buch-eine-peinliche-entgleisung-a-479636.html> (15. 1. 2019.).

Joseph Ratzinger/Benedikt XVI. i povijesno-kritička metoda

SAŽETAK

Jedna od važnijih tema s kojima se Joseph Ratzinger bavio tijekom svog dugogodišnjeg teološkog rada je primjena povijesno-kritičke metode u interpretaciji Svetog pisma. Rimokatolička Crkva u načelu prihvaća povijesno-kritičku metodu kao neizostavnu u interpretaciji Pisma, ali naglašava važnost njezine pravilne primjene u okviru ispravnog razumijevanja konteksta odnosa Objava-Pismo-Predaja. Joseph Ratzinger upućuje kritiku povijesno-kritičke metode, ukazujući na prednosti i ograničenja koja se kriju u njezinom isključivo znanstvenom karakteru. Kada se povijesno-kritička metoda koristi ispravno, u kontekstu vjere, ona postaje snažno sredstvo u otkrivanju i razumijevanju smisla Pisma. U suprotnom, kada se ne uvažavaju ograničenja povijesno-kritičke metode dolazi se do neznanstvenih zaključaka, a povijesna slika Isusa Krista se iskrivljava. U želji da pridonese pozitivnoj izgradnji povijesno-kritičke metode, Ratzinger predlaže da se unutarju dinamiku riječi osluškuje i pusti da nas ona povede i pokaže nam smisao jer to je riječ Božja, a ne samo ljudska. Treba napustiti prirodoznanstveni dogmatizam te slušajući Riječ dopustiti prodor Božjeg Duha u naš zatvoreni svijet. Potrebno je promijeniti paradigmu uzročnosti u smjeru paradigme svrhovitosti. Dijelove teksta koji čine cjelinu i koji imaju svoje više značenje, nego što je autor mogao znati kad ga je sastavio, treba tumačiti iz perspektive tog višeg smisla, a to je smisao koji daje vrhovni redaktor Krist. Treba iskorijeniti filozofske elemente koji su aksiomatizirali neke postavke u modernoj egzegezi, a koje su u svom temelju neispravne. Potrebno je preispitati povijest egzegetske struke i utemeljiti ju u vjeri Crkve koja osigurava egzegezi njenu autentičnost. I na kraju Ratzinger predlaže molitvu, koja je način osobnog susreta s Bogom iz kojega dolazimo do razumijevanja Pisma.

Ključne riječi: povijesno-kritička metoda, ograničenja, Pismo, Predaja, Objava, primjena metode, vjera, molitva, egzegeza.

Joseph Ratzinger/Benedict XVI and historical-critical method

SUMMARY

One of the most important issues that Joseph Ratzinger dealt with during long years of his theological work is the application of a historical-critical method in the interpretation of Scripture. The Roman Catholic Church in principle accepts the historical-critical method as indispensable in the interpretation of the Scriptures, but emphasizes the importance of its proper application in the context of a correct understanding of the context of the Revelation-Scripture-Tradition relationship. Joseph Ratzinger expresses a criticism of the historical-critical method, pointing out the advantages and limitations that lie in its purely scientific character. When used correctly in the context of faith, the historical-critical method becomes a powerful means of discovering and understanding the meaning of the Scriptures. Otherwise, when the limitations of the historical-critical method are ignored, unnatural conclusions arise and the historical picture of Jesus Christ is distorted. In his desire to contribute to the positive construction of the historical-critical method, Ratzinger suggests listening of the inner word dynamics and letting it leads us and shows us meaning, for that is the word of God and not only human word. We must leave natural dogmatism and listen to the Word to allow the penetration of God's Spirit into our inner world. It is necessary to change the paradigm of causality in the direction of the paradigm of purposefulness. Parts of the text that make up the whole and have their own meaning more than the author could know when composing it should be interpreted from the perspective of that higher meaning, and that is the meaning given by the supreme editor of Christ. It is necessary to eradicate the philosophical elements that have axiomatized some of the settings in modern exegesis, which are incorrect in their foundation. It is necessary to re-examine the history of the exegesis profession and to establish it in the faith of the Church, which guarantees the exegesis of its authenticity. Finally, Ratzinger suggests prayer, a way of personal encounter with God from which we come to the understanding of the Scriptures.

Keywords: historical-critical method, limitations, Scripture, Revelation, Tradition, application of method, faith, prayer, exegesis.

ŽIVOTOPIS

Osobni podaci:

Ime i prezime: Josip Motušić

Datum i mjesto rođenja: 30. 6. 1977. Zadar.

Adresa prebivališta: Andrije Buvine 9, 23 000 Zadar.

Broj mobitela: 098/ 191 2955

E-mail adresa: motusicjosip@gmail.com

Podaci o školovanju:

1984. – 1992. – Osnovna škola Velimir Škorpik, Zadar.

1992. – 1995. – Tehnička škola, Tehničar za elektroniku, Zadar.

2009. – Sveučilište u Zagreb, Kineziološki fakultet.

2012. – Stručni ispit za zanimanje nastavnika tjelesne i zdravstvene kulture.

2013. – 2016. – Sveučilište u Zadru, Preddiplomski dvopredmetni studij, smjer Teološko-katehetski i Filozofski.

2017. – Sveučilište u Zadru, Diplomski dvopredmetni studij, smjer Teološko-katehetski i Filozofski.

Radno iskustvo:

2000. – 2017. – Privatni poduzetnik, vlasnik obrta UO i TO JOSIP.

Vještine:

Rad na računalu: MS Office, Internet.

Jezici: 1. engleski – aktivno u govoru i pismu.

Vozačka dozvola: B Kategorija.